

International
SOCIAL SCIENCES
STUDIES JOURNAL

SSSjournal (ISSN:2587-1587)

Economics and Administration, Tourism and Tourism Management, History, Culture, Religion, Psychology, Sociology, Fine Arts, Engineering, Architecture, Language, Literature, Educational Sciences, Pedagogy & Other Disciplines in Social Sciences

Vol:5, Issue:46
sssjournal.com

pp.5608-5631
ISSN:2587-1587

2019
sssjournal.info@gmail.com

Article Arrival Date (Makale Geliş Tarihi) 27/08/2019 | The Published Rel. Date (Makale Yayın Kabul Tarihi) 13/10/2019
Published Date (Makale Yayın Tarihi) 13.10.2019

LİSE, ÜNİVERSİTE VE ÖĞRETMEN GRUPLARINDAKİ NARSİSİZM EĞİLİMLERİ İLE YATAY/DİKEY BİREYCİLİK-TOPLULUKÇULUK, BENLİK SAYGISI VE DUYGU GEREKSİNİMİ ARASINDAKİ İLİŞKİLER

RELATIONSHIPS BETWEEN NARCISSISM PERSONALITY TRAIT, SELF-ESTEEM, HORIZONTAL/VERTICAL INDIVIDUALISM-COLLECTIVISM, NEED FOR AFFECT AT TEACHERS, UNIVERSITY AND HIGH SCHOOL STUDENTS

Bilge KONAL

Aksaray Üniversitesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Aksaray/TÜRKİYE

Article Type : Research Article/ Araştırma Makalesi

Doi Number : <http://dx.doi.org/10.26449/sss.1803>

Reference : Konal, B. (2019). "Lise, Üniversite ve Öğretmen Gruplarındaki Narsisizm Eğilimleri İle Yatay/Dikey Bireycilik-Toplulukçuluk, Benlik Saygısı ve Duygu Gereksinimi Arasındaki İlişkiler", *International Social Sciences Studies Journal*, 5(46): 5608-5631.

ÖZ

Narsisizm; birçok araştırmacıya göre günümüzde yükselme eğilimine giren, kendini diğer insanlardan üstün görme, saygı ve hayranlık duyulma beklentisine girme ile ilişkilendirilen bir kişilik özelliğidir. Benlik saygısı, bireyin kendisiyle ilgili olumlu ya da olumsuz değerlendirmeleri olarak tanımlanmaktadır. Literatürde bireycilik ve toplulukçuluk üzerine çok sayıda araştırma yapılmış, Triandis; bu eğilimleri hiyerarşik değerler temelinde yatay ve dikey düzlemler olmak üzere boyutlandırmıştır. Duygular; karmaşık, uyum sağlamaya dönük yapılardır. Duygu gereksinimi ise bireylerin duygu içeren etkinlik veya durumlara yaklaşmasına ya da bu durumlardan kaçınmasına ilişkin genel bir güdülenme düzeyine karşılık gelmektedir. Bu araştırmanın temel amacı; yatay ve dikey bireycilik/toplulukçuluk benlik yapılarıyla benlik saygısı, duygulara yaklaşma ve duygulardan kaçınma gibi değişkenlerin narsisizm kişilik özelliğini lise, üniversite ve öğretmen gruplarında yordayıp yordamadığını araştırmaktır. Araştırma grubu toplam olarak 826 öğretmen, lise ve üniversite öğrencisinden oluşmaktadır. Araştırmada literatür de dikkate alınarak sözü edilen değişkenleri içeren bir regresyon modeli kurulup test edilmiştir. Regresyon analizinde benlik saygısı, yatay ve dikey bireycilik eğilimlerinin narsisizmi anlamlı olarak yordadığı saptanmıştır. Buna ek olarak narsisizm, benlik saygısı, yatay ve dikey bireycilik eğilimleri puan ortalamalarında gruplar arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Yapılan t testi sonucuna göre üniversite grubunda narsisizm ve duygulara yaklaşma; öğretmen grubunda dikey toplulukçuluk; lise grubunda ise yatay bireycilik ve dikey toplulukçuluk puan ortalamaları kadınlar ve erkekler arasında anlamlı bir farka işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Narsisizm, Benlik Saygısı, Yatay Bireycilik, Dikey Bireycilik, Yatay Toplulukçuluk, Dikey Toplulukçuluk, Duygu Gereksinimi

ABSTRACT

According to researchers, narcissism tends to increase in recent years, is a personality that is characterized by seeing yourself superior to others, entering into expectation of respect and admiration by others. Self-esteem indicates whether people have a low or high sense of their overall self-worth. A common belief, both in psychology and in popular culture, is that narcissism represents a form of excessive self-esteem. In cross cultural and social psychology self is defined as dependent and interdependent which explain effect of culture to self. Many of researches on individualism and collectivism have been conducted in social and cross-cultural psychology and conceptualization has been put forward. Triandis makes the distinction between horizontal and vertical individualism/collectivism. Emotions are complex and adaptive structures that reflect the basic feelings of individuals. The need for affect are defined as general motivation level of people for participate in or flee form situations and activities contain affect. In light of the literature the aim of this study is to examine whether self-esteem, horizontal and vertical individualism / collectivism, emotion approach and emotion avoidance predict narcissism or not. Research group consisted of 826 teachers, high school and university students. The preliminary analyses showed that self-esteem, horizontal individualism and vertical individualism predict narcissism. Second one way anova

analyses show that there are significant difference was found between the groups in terms of narcissism, self-esteem, horizontal and vertical individualism tendencies. t test shows that there is significantly difference between male and female in narcissism score at university student. Male's narcissism scores are higher than females in university student.

Keywords: Narcissism, Self-Esteem, Horizontal Individualism, Vertical Individualism, Horizontal Collectivism, Vertical Collectivism, Need For Affect

1.KURAMSAL ÇERÇEVE

Narsisizm, yüz yıldan daha fazla bir zamandır literatürde tartışılan bir terim olmakla birlikte çıkış noktasını, mitolojiden ve Yunancada *duyarsızlık* anlamına gelen “*narke*” sözcüğünden almaktadır. Günümüzde de terimin “*kibirlik, benmerkezcilik, kendini beğenmişlik, gösterişçilik*” (Twenge ve Campbell, 2015) gibi davranış örüntülerine denk gelmesi, etimolojisiyle ne derece uyduğunu göstermektedir. Klinik düzlemde narsisizme ilk bakış açısı, Paul Nacke’ in (1899) ortaya koyduğu *kendi bedenine tam bir tatmin elde edene kadar bakan, onu okşayan, seven bir bireyin betimlendiği sapkınlık tutumu* etrafında şekillenmiş; ancak narsisizm sonraki yıllarda özellikle Freud’un perspektifi esas alınarak kendini koruma içgüdüsünün libidinal bir yatırımı olarak öngörülmüştür (Freud, 1914). Süreç bütünsel olarak düşünüldüğünde ise narsisizmin kimi zaman insan doğasıyla ilintili sağlıklı ve iyi oluşla ilişkisi (Campbell ve Foster, 2007; Kohut, 1977; Watson, Little, Sawrie ve Biderman, 1992; Rhodewalt ve Morf, 1995; Watson, Hickman ve Morris, 1996; Rhodewalt, Madrian ve Cheney, 1998) kimi zaman da olumsuz ve zarar verici boyutları vurgulanarak yıkıcılıkları ön plana çıkarılmıştır (Reich, 1954; Kernberg, 1975; Lasch, 1979; Cooper ve Ronningstam, 1992, akt. Rose, 2002).

Psikanalitik geleneğe yakın araştırmacıların (Kernberg, 2012; Kohut, 2004; Mahler, 2003; Masterson, 2006) üzerine en çok sözü söylediği narsisizmi açıklama örüntüleri, esasen Freud’ un kavramı libidinal enerji çevresinde tanımlamasıyla başlar. Freud (1914) için narsisizm, benliğin içgüdüsel olarak kendini koruyucu yönü ile ilişkilidir ve libidinal bir yatırım olarak önerilmektedir (Ekşi, 2012). Bu libidinal yatırım, iki şekilde görülmektedir: İlkinde libidinal enerji başlangıçtan beri benliktedir ve dış dünyaya yönelmemektedir, bu durum da güçlü ve kusursuz olma arzularıyla benlik şişmesine neden olmaktadır. İkinci durum ise libidonun dış dünyada yaşanan engellenmeler ve düş kırıklıkları sonucu, nesnelere çekilerek yeniden egoya dönmesi ile açıklanmaktadır (Geçtan, 2015). Buna göre birincil ve ikincil olarak kavramlaştırılan narsisizm, Freud’a göre canlı her varlığa haklı olarak bir ölçüde atfedilebilecek bir özellik olarak görülmekle beraber dış dünyadan uzaklaşan libidonun benliğe yönetilmesinden kaynaklanan bir duruma karşılık gelmektedir (Freud, 1914).

Freud’u takip eden kuramsal çalışmalarda ise narsisizmin genel olarak erken çocukluk dönemindeki sorunlar ile ilişkilendirildiği görülmektedir. Nesne ilişkileri kuramının en önemli temsilcilerinden olan Kernberg (2012) narsisizmi, bireyin erken çocukluk döneminde anne-baba ve çevre deneyimlerine karşı üç biçimde gelişebilen bir savunma mekanizması olarak nitelendirmiş, narsisizmi büyük ölçüde bebeklik dönemindeki ilgi eksikliği ile ilişkilendirmiştir. Patolojik boyuttaki narsisizmi ise “*büyüklenmecilik, empati yoksunluğu, duygusal boşluk hissi, benmerkezcilik*” ifadelerini kullanarak önermiştir. Kendilik psikolojisinde Kohut’ un (2004) vurguladığı, yine erken çocukluk dönemi olmuş ve narsisizmi, bu dönemde yaşanan düş kırıklıklarıyla empati yoksunluğuna bağlı gelişen (Kırpınar, 2009) zayıf kendilik değeriyle açıklamıştır. Buna göre Kohut (2004) tarafından narsisizm, olağan gelişim düzleminde gelişimsel bir duraklama şeklinde ele alınmakta, erken çocuklukta doğal olarak var olan büyüklenmiş kendilik duygusunun, sözü edilen yoksunluklarla olumsuz yönde gelişerek yine bu duygunun bir devamlılığı olduğu vurgulanmaktadır. Dolayısıyla Kohut’ a (2004) göre sağlıklı gelişimsel yapı, dış faktörlerden dolayı kişilik bozukluğuna yol açmaktadır. Kohut’ un (2017) bakış açısıyla çocukluk dönemi yaşantılarına bağlı olarak gelişen ve benlik yapısına yansıyan öz saygı eksikliği, bireyin kendini aşırı boyutlarda değersiz hissetmesi, depresif duygusal denge ve diğerleri tarafından reddedilme düşüncesi; narsisizme yol açan kusurlar olarak değerlendirilmektedir (Özakkaş, 2006). Geçtan (2015) ise narsistik eğilimleri, bireylerin gelişim dönemlerinde belli birtakım tepkilere takılmaları sonucunda geliştirdikleri saplantılar ile ilişkilendirmektedir. Dolayısıyla bir bütünlemeye varıldığında psikanalitik ve onun uzantısı niteliğindeki yaklaşımların, narsisizmin kaynağını erken çocukluk dönemiyle örtüştürdüğü ve bu bakış açısının dinamiğinin de zihinde gerçekleşen ve sona eren şeylerin kişiliği belirlediği görüşünden geldiği görülmektedir (Lowen, 2016).

Narsisizmin hem insan tabiatındaki doğal işleyişi hem de zarar verici boyutları, terimin normal ve patolojik düzlemlerde kavramlaşmasına yol açmıştır.

Freud' un (1914) içten gelen libidinal bir enerji, devamında ise ona yakın olanların bir savunma mekanizması olarak önerdiği narsisizmin 1980'de APA tarafından narsistik kişilik bozukluğu adı altında değerlendirilmesi; patolojik bir bozukluğa işaret etmiş ve normal narsisizm ile patolojik narsisizmin sınırlarının net şekilde belirlenmesini sağlamıştır. Zihinsel Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı'nın (The Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders – DSM III) 3. baskısında ilk kez yer alan (Atay, 2009) ve kişilik bozukluğuna işaret eden narsisizm; gösterişli ve abartılı tarzda önemli ve eşi benzeri olmama duygusuna sahip olma; başarı, güç, zeka, güzellik gibi kavramlara sınırsız bir biçimde sahip olduğuna inanma veya kusursuz aşk fantezisi kurma; olumsuz yaşam olaylarına tahammül edememe; herhangi bir sorumluluk almadan ayrıcalık ve hak sahibi olduğu iddiasında olma; diğerleriyle olan ilişkilerinde son derece zayıf empati yeteneği ya da empatiden tamamen yoksun olma eğilimleri ile açıklanmıştır (Hyman, 1989). DSM'nin takip eden basımlarında da öze sadık kalınarak narsistik kişilik bozukluğu, tanı kategorisi kapsamında yer almaya devam etmiştir (DSM-III-R; American Psychiatric Association, 1987; DSM-IV, American Psychiatric Association, 1994; DSM-IV-TR; American Psychiatric Association, 2000). DSM-V' te (2013) ise tanı eksen yapısındaki değişikliklerle erken erişkinlik döneminde başlayan ve çeşitli koşullar altında beliren büyülenmeciliği, hayranlık gereksinimini, eş duyumu (empati) yoksunluğunu içeren yaygın bir örüntü şeklinde ortaya konmuştur (Eldoğan, 2016).

Lowen (2016) patolojik düzlemdeki narsistik eğilimler için "bireylerin kendilerine karşı, imgelerine yaptıkları yatırım" ifadesini kullanır. Ona göre narsist bireyler, gerçek benliklerinden çok imgelerini severler ve dolayısıyla narsisizm, duyguların -benliklerin- inkarı şeklinde değerlendirilebilir. Rozenblatt (2002) içinse bu eğilimler, kişiliğe tehdit olarak algılanan durumlara karşı oluşturulan bir savunma mekanizmasının ürünüdür. Bu bakış açısıyla da narsisizm, olumlu benlik algısının tehdit ve tehlikelerden sağlıklı şekilde korunamaması ve uygun başa çıkma stratejilerinin kullanılmamasına ilişkin yaşam deneyimleriyle ortaya çıkarmaktadır (Pincus ve Lukowitsky, 2010). Psikanalitik ve onun devamı niteliğindeki yaklaşımlar için, narsistik eğilimlerde beliren kendini diğerlerinden üstün görme ile abartılı benlik saygısı, birer maske niteliğindedir. Bu bireyler, her ne kadar kendilerinden son derece emin olduklarını ve diğer fikirlere ihtiyaç duymadıklarını gösterebilirler de bunun aksi yönde içsel bağlam, düşük benlik saygısına işaret etmektedir. İçsel süreç ile dışa yansıyan örtüşmemekte, bu bireylerin tamamen diğerlerinin düşüncelerinden ve yorumlarından beslendiği düşünülmektedir (Karaziz ve Atak, 2013). Ancak bu bakış açısı, Twenge ve Campbell' a (2015) göre bir yanılgı ve kanıtı olmayan bir değerlendirmedir. Genel olarak narsisizm puanları yüksek çıkan bireylerin, benlik saygısı puanlarının da yüksek çıktığı görülmekte, ayrıca bilinçlerinin derinliklerinde bu bireylerin mükemmel olduklarına dair inançları da araştırmalarda kendini göstermektedir.

Bireyin kendini sevmesi, kendine olumlu özellikler atfederek değerli hissetmesi; bireyin hayata karşı pozitif bir bakış yakalaması ve hayattan kopmaması için son derece işlevseldir. Bu bağlam düşünüldüğünde bireyler için pozitif yönde işlediği bulgular normal narsisizm (Campbell ve Foster, 2007); her bireyde belli bir derecede olması beklenen, gerekli bir motivasyondur. Bu motivasyon, bireyi hem dış dünya ile başa çıkmada başarılı kılmakta hem de bireyin çevresiyle uyumunu korumaktadır (Rozenblatt, 2002). Benliğe yapılan libidinal yatırım olarak da öngörülen normal narsisizm, denge durumunda söz konusu olmakta, bu denge durumu ise içsel süreçleri yansıtan benlik, duygular, biliş ile ebeveynler gibi yakın çevre arasındaki uyumu kapsamaktadır (Kernberg, 2012). Benliğe ilişkin olumlu algının normal narsisizmle örtüştürülmesini (Pincus ve Lukowitsky, 2010) birey tarafından benliğe atfedilen güç, kendini önemli hissetme, çekicilik gibi özelliklerle açıklamak mümkündür. Narsistik benlik, bireyin deneyimlerinden keyif almasını, başarılarıyla gurur duymasını, başarısızlık ve eksiklerinden dolayı ise utanç ve öfke duygularının daha rahat üstesinden gelmesini sağlayabilmektedir (Rozenblatt, 2002). Aynı zamanda narsisizme eğilimli bireylerin dışadönük ve kendini geliştirmeyi amaçlayan, deneyimlere açık bireyler olduğu (Twenge vd., 2008), yüksek öz güvenli olma ve bireyin kendisine verdiği değer ise bireyi dışarıdan gelen eleştirilere karşı koruma işlevi üstlendiği görülmektedir (Akhtar, 1989).

Araştırmalar narsisizmle pozitif yönde ilişkilendirilen benlik saygısının narsisizmi yordadığını ortaya koymaktadır (Campbell, Rudich ve Sedikides, 2002; Emmons, 1984, 1987; Morf ve Rhodewalt, 1993; Raskin ve Terry, 1988; Raskin, Novacek ve Hogan, 1991; Rhodewalt ve Morf, 1995, 1998). Rosenberg'e (1965a) göre benlik saygısı, bireyin kendine yönelik tutumlarına ilişkindir. Başka bir deyişle benlik saygısı; bireyin kendini değerlendirmesi (self-evaluation) merkezinde, kendine yönelik tutumunu yansıtır (Coopersmith, 1967). Birey bu değerlendirmede performansını, kapasitesini, yeterliliğini ve değerlerini göz önünde bulundurur. Bireyin kendine yönelik tutumu olumluysa benlik saygısı yüksek; birey, kendine yönelik olumsuz bir tutum içindeyse benlik saygısı düşük olmaktadır. Yüksek benlik saygısına sahip bireyler, kendilerini toplumda değerli bir kişi görme eğilimindedirler ve kendilerine yönelik

değerlendirmeleri pozitif yödedir. Düşük benlik saygısına sahip bireylerde ise negatif yönde olan kendilerine dönük değerlendirmelerinin ön plana daha çok çıkması (Baumeister ve Tice, 1986) ve süreklilik göstermesi (Rosenberg, 1965b) söz konusudur. Baumeister, Tice ve Hutton'a göre (1989) benlik saygısı yüksek bireyler; kendisini kabul etme ve üstün niteliklerine odaklanma eğilimi gösterirler. Bu bireyler, düşük benlik saygısına sahip olanlara göre kendilerini geliştirmeye ve risk almaya daha açıktırlar. Yüksek benlik saygısı mutluluk, kendini iyi hissetme ve girişkenlik ya da gruplar içinde kendini daha iyi ifade etme ile ilişkilendirilmiş (Baumeister, Campbell, Krueger ve Vohs, 2003) ancak yakın tarihte yapılan araştırmalar, benlik saygısının abartılı ve dengesiz biçimde artırılmasının narsisizme yol açabileceğini göstermiştir (Baumeister vd., 2003; Twenge ve Campbell, 2015). Benlik saygısı yüksek bireylerin başarıyı yakalamadaki istekleri, diğerlerinden üstün olduklarını kanıtlamaya çalışmalarıyla ilişkilendirilmektedir (Wallace ve Baumeister 2002). Bu nedenle benlik saygısını artırmaya dönük yaklaşımların pozitif yönde işlemediği hatta bireylerdeki narsisizm eğilimlerinin artmasına da neden olduğu vurgulanmaktadır (Twenge vd., 2008a, 2008b; Twenge ve Campbell, 2015).

Her ne kadar normal narsisizm daha önce de sözü edildiği gibi işlevsel özellikler üzerine şekillense de kendini sevme, değerli bulma ve bunların getirdiği yüksek öz güvene sahip olmanın, hangi durumlarda abartılarak kişilik bozukluğuna dönüştüğünü kestirmek son derece güç gözükmektedir (Geçtan, 2015). Saptamadaki bu zorluğun yanında Foster ve Campbell' a (2007) göre de sosyal ilişkilerdeki rahatlık, kendini ve yeteneklerini değerlendirmede iyi hisler içinde olma ve liderlik özelliği barındırma gibi örüntülerle pozitif yönde işlediği düşünülen normal narsisizm; çevreyle olan ilişkilerin sürdürülmesini engellemesi ya da yanılta öz bilgi bağlamında oldukça zararlı sonuçlar doğurabilmektedir. Bu zararlı sonuçların altında yatan dinamiği, Twenge ve Campbell (2015) üstünlük algısıyla açıklamaktadır. Narsisizme eğilimli bireyler nesnel ölçümlerin aksine kendilerini diğerlerinden daha zeki, yaratıcı, güzel görmekte ve diğerleri üzerinde hak sahibi olduklarına inanmaktadırlar. Bu üstünlük algısı ve eşsiz olma hissi ise hem bu bireyleri diğerlerini anlamada hem de çevredekilerle duygusal olarak derin ve sevgi dolu ilişkiler kurmada yetersiz kılmaktadır.

Narsisizm eğilimlerinin, *bireyin kim olduğuna dair inançlarının tümünü kapsayan* (James, 1968) ve kültürden kültüre farklılıklar göstermesi bakımından sosyal bir yapı olan "benlik" kavramıyla (Aronson, Wilson ve Akert, 2012; Kağıtçıbaşı, 2017a; Taylor, Peplau ve Sears, 2012) da ilişkileri araştırılmış, özellikle narsisizmin benlik kurgularıyla ilintisi saptanmaya çalışılmıştır. Bireylerin kendilerini grubun bir parçası mı yoksa gruptan bağımsız bir birey olarak mı tanımladıkları üzerine şekillenen benlik kurguları, önceleri iki zıt kutup olarak değerlendirilen toplulukçuluk ve bireycilik eğilimleriyle açıklanmış (Hofstede, 1980); daha sonra boyutların iki karşıt kutup olarak değil (Fiske, 2002; Oyserman, Coon ve Kimmelmeier, 2002; Triandis, 2001), aynı kişide farklı seviyelerde var olabilen kültürel sendromlar olarak ele alınması öngörülmüştür. Bu öngörü neticesinde de Singelis ve arkadaşları (1995) tarafından INDCOL ölçeği hazırlanmıştır (Wasti ve Erdil, 2007). Ayrıştırma bağlamından sıyrılarak oluşturulan ölçekte bireycilik ve toplulukçuluk eğilimlerinin; aynı bireyde her ikisinden de özellikler barındıran, ancak bir boyutu baskın olanı saptanmaktadır. Buna göre de Singelis ve arkadaşları (1995) bu eğilimleri -yatay ve dikey düzlemlerde- yatay bireycilik, dikey bireycilik; yatay toplulukçuluk, dikey toplulukçuluk şeklinde boyutlandırılmıştır. Boyutlandırılmadığı ayrıştırmanın asıl temelinde eşitlikçi ya da hiyerarşik ilişkiler değişkenleri görülmekle birlikte (Kağıtçıbaşı, 2017b); bireyler arası güç mesafesi, özgünlük, statüye verilen önem, yarışmacı olma ve fedakarlık gibi dinamikler de (Triandis, 1996) göz önünde bulundurulmuştur. Yatay düzlemde statü eşitliği ve daha yumuşak bir geçişle benzerliklere, dikey düzlemde ise eşitsizlik ve statü farkına yapılan vurgu (Thomas vd., 2010); dikey düzlemdeki bireyleri, yatay düzlemdekilere oranla daha net çizgilerle farklılık boyutuna taşımaktadır. Buna göre dikey toplulukçuluk eğilimindeki bir birey, hiyerarşik yapılanması olan bir iç gruba ait hissederken bu hiyerarşik yapı, hem grup üyelerinin eşitsizliği hem de bazı üyelerin yüksek statüsü ile ilintilidir. Burada güç değeri, diğerleri üzerinde otorite kurma aracı olarak dikkat çeken önemli bir değişkendir. Birey, gruptaki hiyerarşik yapı ve eşitsizlik olgusunu kabul ederken aynı zamanda grup için de kendini feda etmeye isteklidir (Triandis; 2001), bireyin benliği diğerleriyle karşılıklı bağımlıdır. (Singelis vd., 1995; Triandis, 1996; Triandis ve Gelfand, 1998). Bireylerin yine kendini bir iç grupla tanımladığı ve benliğini gruba ait hissettiği yatay toplulukçuluk eğilimde ise dikey boyuttan farklı olarak yatay düzlemde eşitlik vurgusu ön plana çıkmaktadır. Bu eşitliğe bağlı olarak tüm grup üyeleri aynı olarak algılanır; başka bir deyişle temel kültürel örüntüyü, bireyin diğer bireyler ile eşitliği oluşturur (Singelis vd., 1995; Triandis, 1996; Triandis ve Gelfand, 1998). Benliğin tamamen özerk olarak tanımlandığı ve statü ayırımına oturtulan eşitsizlik olgusunun vurgulandığı benlik yapısı ise dikey bireycilik eğilimine işaret etmektedir. Hem eşitsizlik hem de biriciklik vurgusu, bu boyuttaki bireyleri kendini güçlü bir şekilde diğerlerinden farklı olarak algılamasına odaklanmaktadır. Bu bağlam

düşünüldüğünde benlik, tamamen diğer bireylerden bağımsızdır. “En iyi olma” vurgusu, bu bireyleri özellikle yatay bireyci eğilimlilerden ayırmakta (Triandis, 2001); statü, rekabet ve kazanma bu bağlamda değer verilen olgular arasına girmektedir. Bu olgulara bağlı olarak da yaratıcılık ve yüksek performans üst düzeyde kendini göstermektedir (Singelis vd., 1995; Triandis, 1996; Triandis ve Gelfand, 1998). Başarı, haz, kendine yönelme, boyuttaki bireyler için önemlidir (Oishi, Schimmack, Diener ve Suh, 1998), bu örüntü de yarışmacılık-rekabet gibi en iyi olmaya dönük unsurları ön plana çıkarmaktadır (Triandis, 1996; Triandis ve Gelfand, 1998). Yatay bireycilikte ise dikey boyuttan farklı olarak eşitlik olgusunun varlığına yapılan vurgu kendini göstermektedir. Birey yine kendini özerk olarak algılar ancak eşitlik vurgusu kendisini diğer bireylerle benzer görmesini sağlar. Statü farklılıklarının gözetilmemesi, grup içerisinde az çok bir denkleğin olduğunu vurgular. Birey tüm bu örüntü gözetildiğinde benliğini diğer benliklerle uyumlu olmasına rağmen bağımsız olarak görme eğilimindedir (Singelis vd., 1995; Triandis, 1996; Triandis ve Gelfand, 1998).

Benlik saygısının özerkliği artırdığı yaklaşımı, bireyci kültürlerde yetişen bireylerin benlik saygılarının toplulukçu kültürlerde yetişenlere göre daha yüksek olmasıyla açıklanmaktadır. Bu doğrultuda da benlik saygısının özerkliği artırdığı, özerkliğin artmasına bağlı olarak da bireyciliğin yükselme eğilimine girdiği literatürde tartışılmaktadır (Berry vd., 2015).

Bireyci ve toplulukçu kültürlerde benlik saygısı puanlarının farklılaşması, benlik saygısıyla arasında pozitif korelasyon bulunan narsisizmin (Campbell, 1999; Emmons, 1984; Raskin vd., 1991; Rhodewalt ve Morf, 1995; Twenge ve Campbell, 2001; Watson, Hickman ve Morris, 1996) de bu durumla paralel olarak şekillendiğini göstermektedir (Foster, Campbell ve Twenge 2003).

Raskin ve Terry (1988) narsisizmi; üstünlük, sömürücülük, otorite, kendine yeterlilik, kendini beğenme, hak iddia etme ve teşhircilik olmak üzere 7 boyut ile açıklamaktadır. Bunlardan özellikle üstünlük boyutunda, narsisizm eğilimli bireylerin benlik saygısına yatırım yaptığı görülmekte ve boyut, birincil olarak vurgulanmaktadır. Hem kendinin hem de diğerlerinin onayladığı bir üstünlük algısı içindeki bu bireyleri ayırt etmede boyut, bir ölçüt olarak değerlendirilmektedir. Sömürücülükte, narsist bireylerin çıkar ilişkileri, otorite boyutunda ise bu bireylerin diğerleri üzerinde belirli bir güce sahip olma arzusu vurgulanmaktadır. Kendine yeterlilik boyutu, diğerlerine herhangi bir koşulda ihtiyaç duymama; kendini beğenme boyutu ise çekiciliğe odaklanma ile ilişkilendirilmektedir. Çekiciliğe sahip olan narsist bireyin bu özelliği, diğerlerince de onaylanmakta ve bu da narsist bireyin kendine dönük olumlu benlik algısını artırmaktadır. Hak iddia etme boyutu, isteklerin diğerleri tarafından kabul edilmesinde koşulsuz uyumu vurgulamakta, teşhircilik boyutunda ise biricik olduğuna inanan bireylerin dışa dönüklük, iddialılık, kendinden son derece emin olma ve abartılı gösterişte bulunma gibi özellikleri ön plana çıkmaktadır (Atay, 2010).

Narsisizmdeki kendine odaklanma ve özellikle üstünlük boyutundaki benlik saygısına yatırım yapma örüntüleri, narsisizmin bireycilikle pozitif yönde işlediğini düşündürmektedir. Bireycilikte bireyin biricik olduğuna inancı ile toplulukçuluktaki grup dinamiği ve bireyin kendini bir iç grubun parçası olarak hissetmesi karşılaştırıldığında beklenen, bireyci eğilimlilerin toplulukçulara göre narsisizme daha yakın olmasıdır. Narsisizm puanları ile bireycilik eğilimlerinin karşılaştırıldığı Foster ve arkadaşlarının (2003) yaptığı çalışmada Amerika, Avrupa, Kanada, Asya ve Orta Doğu olmak üzere beş bölge değerlendirilmiş; kültürler bağlamındaki bireycilik puanlarının narsisizmi yordadığı bulgulanmıştır. Çalışma, en yüksek bireycilik eğilimindeki Amerika'nın bireycilikle orantılı olarak narsisizm puanlarında da en yüksek seviyeye sahip olduğunu ortaya koymuştur. Bunun yanı sıra Amerika'dan sonra narsisizmdeki puan sıralamasının yüksekten düşüğe doğru Avrupa, Kanada, Asya ve Orta Doğu olarak bulgalandığı görülmektedir. Bu sıralama değerlendirildiğinde bireycilik eğilimlerinin narsisizm üzerindeki etkisi ABD, Avrupa ve Kanada ile örtüşmekte; aynı zamanda araştırma düşük bireyciliğin Asya ve Orta Doğu kültürlerinde narsisizm eğilimlerini asgari düzeyde tuttuğunu ortaya koymaktadır.

Literatürde narsisizm eğilimlerinin cinsiyet değişkeni bağlamında da araştırıldığı, bu araştırmalar sonucunda farklı bakış açılarının oluştuğu ve elde edilen bulgulara ilişkin farklı saptamaların yapıldığı dikkat çekmektedir. Narsisizm eğilimleri, ilkin Freud (1914) tarafından kadınlara atfedilen bir duruma karşılık gelmektedir. Ancak ilerleyen yıllarda yapılan nesnel ölçümlerle bu eğilimin her iki cinsiyette de görülebileceği bulgulanmış; bazı araştırmacılar eşitliğe vurgu yaparken (Lasch, 2006), bazı araştırmacılar (Foster vd., 2003; Grijalva vd., 2015; Paulhus ve Williams, 2002; Tschanz, Morf ve Turner, 1998; Watson vd., 1987) ise erkeklerin narsisizme daha eğilimli olduğu sonucuna varmıştır. Araştırmalarda çıkar elde etme ile ilişkilendirilen “sömürücülük”, ayrıcalık vurgulayan “hak iddia etme” boyutları ve güçle açıklanan “otorite” boyutundan erkeklerin kadınlardan kayda değer şekilde yüksek puan aldıkları saptanmıştır

(Grijalva vd., 2015). Erkeklerin narsisizm toplam puanlarının yüksek oluşunu ve narsisizme olan eğilimlerini, yüksek bireycilik düzeyleri ve bağımsızlığa eğilimli olmalarıyla açıklamak mümkün gözükmektedir. Hem kültürel bağlam düşünüldüğünde hem de cinsiyet değişkeni gözetildiğinde yüksek bireycilik eğilimlerinin narsisizm puanlarını artırması, narsisizmin bireycilikle pozitif yönlü ilişkisini göstermektedir. Bireycilik eğilimlerinde kendine odaklanmak her ne kadar benlik saygısını artırıyor ve iyi oluşla ilişkilendiriliyor olsa da bu eğilimlerin belli koşullar altında narsisizme yol açabildiği literatür tarafından sorgulanmaktadır (Foster vd., 2003).

Narsisizm eğilimlerini gelişim dönemleri bağlamında değerlendirmek ve bu değerlendirmelerin sonucunda eğilimlerdeki yaş değişkenine bağlı farklılaşmaları da ortaya koymak mümkün gözükmektedir. Çalışma sonuçları yaşın ilerlemesiyle narsisizm puanlarının düşme çizgisinde olduğu göstermekte (Akıncı, 2015) dolayısıyla genel tablo narsisizm eğilimlerinin ergenlerde, yetişkin gruplara göre daha fazla olduğunu yönünde gelişmektedir. Ergenlik dönemi, ergen benmerkezciliğiyle benlik bilincinin yükseldiği bir döneme işaret etmektedir. Buna bağlı olarak ergen birey, diğerlerinin onunla ne kadar ilgilendiği odağında, benzersizlik ve incinmezlik algısı ile bu döneme özgü kendine yönelik bir tutum içindedir (Santrock, 2012). Dolayısıyla bu tutum, ergen bireyde kendine aşırı güven, her şeyi yapabileceğine dair bir algı ve kendinin eşsiz-biricik bir varlık olduğu inancıyla (Steinberg, 2007) kendini gösterebilir. Bu bakış açısıyla paralel olarak Aşkun ve Çetin (2017), ergen benmerkezciliği alt boyutlarından ergenin özel hissetmesi ve kendine özgü oluşuna ilişkin inancını temsil eden *eşsizlik* boyutu ile ergenin odağının başkalarından çok kendisi olduğunu temsil eden *benlik odağı* boyutuyla narsisizm ilişkilerini ortaya koymuştur. Yapılan boylamsal bir çalışma ise narsisizmin özellikle 14-18 yaş aralığında belirgin şekilde arttığını, 18-23 yaş aralığında ise hafif bir düşme eğilimine girdiğini göstermektedir (Carlson ve Gjerde, 2009). Robert ve arkadaşları (2010) da 18-25 yaş aralığındaki beliren yetişkin (Arnett, 1997, 1998) grubundaki üniversite öğrencilerinin narsisizm skorlarının orta ve ileri yaş gruplarına göre anlamlı olarak yüksek olduğu saptanmıştır. Türkiye'deki araştırmalar, bu çalışmalarla paralel sonuçlar vermiş; özellikle Akıncı'nın (2015) çalışması, narsisizm eğilimlerinin yaş değişkenine bağlı olarak belirgin şekilde farklılaştığını; beliren yetişkinlerin, genç ve orta yetişkinlere göre yüksek puanlar aldığını göstermiştir. Özer ve arkadaşlarının (2016) yaptığı araştırmada da aynı doğrultuda sonuçlara varılması, yaş değişkenine bağlı narsisizm örüntülerindeki net farklılaşmaya işaret etmektedir. Dolayısıyla narsisizmdeki düşüş eğilimlerini; yaşın ilerlemesine bağlı olarak insanların daha da olgunlaşmaları, çevrelerini ve kendilerini olduğu gibi kabul etmeye başlamaları ile açıklamak mümkün gözükmektedir (Güngör, Arıca ve Ekşi, 2012).

Düşünce, davranış ve algıların yanı sıra duyguların da benliği etkileyen bir değişken olduğu düşünülmektedir (Kağıtçıbaşı, 2017a; Kağıtçıbaşı, 2017b). Duygular, bireylerin temel hislerini (mutlu, kızgın, üzgün, korkmuş, öfkeli olma gibi) yansıtan (Uçar ve Aliyev, 2017), karmaşık ve uyum sağlamaya dönük yapılarıdır (Zajonc, 1980; Izard, 2007). Psikoloji literatüründe duygulara dair çerçevenin çevresel/fizyolojik (Tolman, 1923; Dollard vd., 1939) ya da merkezi/zihinsel (Epstein, 1998; Lazarus, 1991; Leventhal ve Scherer, 1987; Zajonc, 1980) şeklinde iki bakış açısıyla oluşturulduğu görülmektedir. Özellikle de alanyazında duyguların bilişten ayrı bir süreç olarak mı işlediği yoksa bilişsel bir sürecin uzantısı mı olduğu tartışılmaktadır. Maio ve Esses (2001), duygular ve biliş arasında var olan karşılıklı bir etkileşimin varlığını savunmaktadır. Duygular, çoğunlukla bazı özel biliş durumlarını izlemektedir ve bilişsel süreçler de sıklıkla bir miktar duygu içermektedir. Aynı zamanda hem bilişsel hem de uyumsal yanı düşünüldüğünde insan yaşamının ciddi bir parçasını oluşturan duyguların, öznel özellik taşıması durumu söz konusudur. Bu örüntü değerlendirildiğinde ise bilgi işleme sürecindeki bireysel farklılıkların, bireylerin uyarıcılar karşısında yaşadığı duygu gereksinimlerini de farklılaştırdığı görülmektedir (Maio ve Essen, 2001). Duygu gereksinimindeki bu farklılaşmayı, bireylerin kendi ve diğerlerinin duygularını anlama isteğine ilişkin tutumları ile açıklamak mümkündür. Daha açık bir ifadeyle duygu gereksinimi, duygu içeren etkinlik veya durumlara yaklaşma ya da bu durumlardan kaçınmaya ilişkin genel bir güdülenme düzeyini ifade etmektedir (Duyan, Uçar ve Kalafat, 2011). Bir duygu deneyimi yaşayan birey, kendinin ve diğerlerinin duygularını anlama eğilimi göstererek bir duygu gereksinimi yaşar; bu gereksinim de duygulara yaklaşmak veya duygulardan kaçınmak şeklinde iki farklı uç olarak düşünülebilecek farklı güdülenmelere yol açar (Maio ve Esses, 2001). Buna göre bireylerde rahatsız edici duygulardan kaçınma; olumlu duygu yaşantılarında ise duygulara yaklaşma güdüsü ön plana çıkmaktadır dolayısıyla bu güdülerin farklı yaşantılara bağlı olarak ortaya çıkabilmesi durumu söz konusudur (Lang, 1995; Maio ve Esses, 2001).

Duyguların, bilişsel sonuçlar ortaya çıkararak yargıları ve davranışları etkilemesi de söz konusudur (Maio ve Esses 2001). Bu bağlamda duygu gereksinimi fazla olan bireylerde duyguların yargıları etkilemesi, baskın gözükmektedir. Bu bireylerde aynı zamanda sorgulama, tartışma ve yaşananları derinlemesine

düşünme eğilimleri ile bu eğilimlere bağlı olarak ortaya çıkan yeni bir şeyler öğrenmeye dair bir çeşit güdülenme dikkat çekmektedir. Yeni bir şeyler öğrenen duygu gereksinimi yüksek olan birey, eski bilgilerle yeni öğrenilenlerin çatışması ya da var olan bilgilerin genişlemesinde yaşanan zorlamalardan ötürü duygusal bir gerilim yaşayabilmektedir. Bu örüntü ise duygulara yaklaşma gereksinimi olan bireylerin istediği bir durum olarak düşünülmektedir. Uç fikirlerin ortaya çıkardığı tartışmaların bu bireylere güçlü duygular deneyimleme fırsatı vermesi, yine bu bireyler için tartışmaları oldukça çekici kılmaktadır. Bu dinamiklerin, duygu gereksinimi yüksek kişileri yeni ve farklı konular öğrenmeye daha açık ve istekli hale getirdiği öngörülmektedir. Duygu gereksinimi yüksek olan bireylerin bir başka eğilimini de sosyal gruplara karşı olan güçlü tutumları ile açıklamak mümkündür; grupların güçlü duyguların deneyimlenmesini kolaylaştırması ve bireyin optimal düzeyde uyarılması bu eğilimle şekillenen tutumlarını açıklamaktadır (Blankstein, Flett, Koledin ve Bortolotto, 1989). Bu bağlamda deneyimlenen nefret hisleri ya da yüksek kabul, bu bireyleri içsel olarak memnun edici olabilir (Maio ve Esses, 2001). Duygu gereksinimi yüksek bireylerin düşük olanlara göre yoğun duyguların deneyimlenmesini sağlayan aktivitelere - roman veya şiir okumak, korku filmi ya da tiyatro izlemek- katılma olasılığının daha yüksek olduğu düşünülmektedir. Bu tür aktiviteler yüksek duygu gereksinimindeki bireyin güçlü duygular yaşamasını sağlayıp, onu bu aktivitelere yaklaştırırken; duygulardan kaçınma eğilimi ise duygu gereksinimi düşük olanları, bu tür etkinliklerden uzaklaştırmaktadır. Bireylerdeki güdülenmenin “duygulardan kaçınma” dan çok “duygulara yaklaşma” doğrultusunda olduğunu söylemek mümkün gözükmemektedir. Bu eğilim, yaklaşma güdüsündeki içsel olarak daha fazla doyum sağlama özelliğiyle ilişkilendirilmektedir (Maio ve Esses, 2001; Schwarz, 1990). Duygu gereksinimi düzeylerindeki farklılaşmanın bir diğer nedeni de öğrenme süreçleridir. Örneğin bireylerin yetiştirilme sürecinde öğrendiği cinsiyet rolleri, kadın ve erkeklerin hangi duygulara yaklaşp hangilerinden kaçınacağını öngörmektedir (Fujita, Diener ve Sandvik, 1991). Krings ve Gordon'a (1998) göre erkekler duygusal durumlardan kaçınma davranışı gösterirken, kadınlar bu durumlara yaklaşma eğilimindedir. Farklı araştırma sonuçları da bireylerin duygu tepkilerinin cinsiyete göre farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır (Fujita vd., 1991; Nolen-Hoeksema ve Girgus, 1994).

1.2.Amaç

Bu araştırmanın temel amacı; yatay ve dikey bireycilik/toplulukçuluk benlik yapılarıyla benlik saygısı, duygulara yaklaşma ve duygulardan kaçınma gibi değişkenlerin narsisizm kişilik özelliğini lise, üniversite ve öğretmen gruplarında yordayıp yordamadığını araştırmaktır. Bu amaç doğrultusunda araştırmada kuramsal açıklamalar da dikkate alınarak bu değişkenleri içeren bir regresyon modeli kurulmuş ve test edilmiştir. Çalışmada buna ek olarak hem bu değişkenlerin gruplar arasındaki farklılıklarını ortaya koymak hem de cinsiyete bağlı farklılıkları saptamak için veriler analiz edilmiş; değişkenlerin gruplar arasında farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek için anova, cinsiyetler arasındaki farklılıkları bulgulamak içinse t testi uygulanmıştır. Aşağıda araştırmaya dair hipotezler sunulmuştur:

Lise, üniversite ve öğretmen gruplarında yatay ve dikey bireycilik/toplulukçuluk benlik yapıları, benlik saygısı, duygulara yaklaşma ve duygulardan kaçınma; narsisizmi anlamlı olarak yordamakta mıdır?

Yatay ve dikey bireycilik/toplulukçuluk benlik yapıları; benlik saygısı, duygulara yaklaşma ve duygulardan kaçınma ile narsisizm toplam puan ortalamaları; lise, üniversite ve öğretmen grupları arasında anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?

Kadın ve erkeklerde yatay ve dikey bireycilik/toplulukçuluk benlik yapıları; benlik saygısı, duygulara yaklaşma ve duygulardan kaçınma ile narsisizm toplam puan ortalamaları anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?

2. YÖNTEM

Bu araştırma, mevcut durumu sorgulayan betimsel bir araştırmadır. Araştırmada Türkiye’de lise, üniversite ve yetişkinlik dönemindeki yatay ve dikey bireycilik/toplulukçuluk benlik yapıları, benlik saygısı, duygulara yaklaşma ve duygulardan kaçınma eğilimleri ile narsisizm arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla ilişkisel tarama modeline dayanan bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu, var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır (Karasar, 2004). Veriler, farklı yaşlardaki bireylerden elde edilmiş ve kesitsel araştırma düzeni kullanılmıştır. Araştırmada lise, üniversite ve yetişkinlik dönemindeki yatay ve dikey bireycilik/toplulukçuluk benlik yapılarının, benlik saygısının, duygulara yaklaşma ve duygulardan kaçınma eğilimlerinin narsisizm ile ilişkilerini içeren çoklu bir regresyon modeli geliştirilip test edilmiştir.

Araştırmadaki katılımcılar Niğde ilinde özel bir lisede öğrenim gören lise öğrencileri, Aksaray Üniversitesinde eğitim alan öğrenciler ve Niğde ilinde çalışan ortaöğretim kademesindeki öğretmenlerden oluşmaktadır. Ölçme araçlarının uygulanacağı bireylerin, “18-40 yaş aralığında (ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik döneminde) olması” durumu dikkate alınarak araştırma için amaçlı (purposive) örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik yöntemi belirlenmiştir. Amaçlı örneklemede araştırmacı, evrenle ilgili daha önceki kuramsal bilgilere, kendi bilgilerine ve araştırmanın özel amacına dayanarak bir örneklem belirlemektedir (Fraenkel ve Wallen, 1993). Bu örnekleminin temeli, araştırmanın amaçları doğrultusunda bir evrenin temsilci bir örneği yerine, amaçlı olarak bir ya da birkaç alt kesimini örnek olarak alıp evrenin araştırma probleminde en uygun olanını gözlem konusu yapmaktır (Sencer, 1989). Bu örnekleme yönteminin evren değerleri hakkında önemli ipuçları vereceği ifade edilmektedir (Büyüköztürk vd., 2008).

2.1. Veri Toplama Araçları

2.1.1. Narsisizm ölçeği:

Narsisizm puanlarını ölçmek amacıyla Raskin ve Terry'nin (1988) geliştirdiği 40 maddelik narsisizm envanterinin Ames, Rose ve Anderson (2006) tarafından kısaltılarak 16 maddeye indirgenen kısa formu kullanılmıştır. Ölçeğin Güngör ve Selçuk'un (2015) çalışmalarıyla Türkçeye uyarlanan versiyonu tercih edilmiştir. Ölçeğin uygulanmasında katılımcılardan iki önermeden oluşan her bir madde için kendisini yakın hissettiği önermenin işaretlenmesi istenmektedir. Bu araştırmada ölçeğin cronbach alfa değeri .70 olarak bulunmuştur.

2.1.2. INDCOL ölçeği:

Yatay bireycilik/toplulukçuluk ile dikey bireycilik/toplulukçuluk benlik yapılarını ölçmek için Singelis ve arkadaşları tarafından geliştirilen, Wasti ve Erdil (2007) tarafından ise adaptasyonu yapılan INDCOL ölçeği kullanılmıştır. Ölçek 37 maddeden oluşmaktadır. Katılımcılardan, ölçekteki her bir maddenin kendi durumlarını ne ölçüde yansıttığını 1 (hiç uygun değil) ile 5 (tamamen uygun) arasında puan vererek derecelendirmeleri istenmektedir. Yatay bireyciliğin cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .78, dikey bireyciliğin cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .80, yatay toplulukçuluğun cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .70 ve dikey toplulukçuluğun cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı ise .65 olarak bulunmuştur.

2.1.3. Benlik saygısı ölçeği:

Benlik saygısını ölçmek amacı ile Rosenberg (1965) tarafından geliştirilen benlik saygısı ölçeğinin 10 maddelik kısa formu kullanılmıştır. Ölçeğin Türkçeye uyarlaması Çuhadaroglu, (1986) tarafından yapılmıştır. Maddeler 1 ve 4 arasında puanlanmaktadır. Ölçekten alınan yüksek puan, benlik saygısının fazla olduğunu; düşük puan ise benlik saygısının düşük olduğunu göstermektedir. Bu çalışmada ölçeğin cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .84 olarak bulunmuştur.

2.1.4. Duygu gereksinimi ölçeği kısa formu:

Apple, Gnamb ve Maio tarafından kısa formu geliştirilmiş olan Duygu Gereksinimi Ölçeği'nin Türkçe uyarlaması Uçar (2017) tarafından yapılmıştır. Ölçek 10 maddeden oluşan 5 dereceli likert tipi bir ölçektir. 5 madde duygulara yaklaşmayı, 5 madde duygulardan kaçınmayı ölçmektedir. Bu araştırmada duygulara yaklaşma alt ölçeğinin cronbach alfa değeri .71, duygulardan kaçınma alt boyutunun cronbach alfa değeri ise .73 olarak bulunmuştur.

2.2. Süreç

Araştırmada veriler, bireysel uygulama ve grup uygulaması şeklinde elde edilmiştir. Veriler, ders saatleri içinde dersin yürütücüsünün izni ve yardımıyla toplanmıştır. Ölçeklerin uygulanması 20-25 dakika arasında değişmiştir. Araştırma verileri Aksaray ve Niğde illerinde Nisan 2017- Mayıs 2017 tarihleri arasında toplanmıştır. Veriler toplanırken gönüllülük ilkesi esas alınmış, katılımcılara öncelikle araştırmanın amacına yönelik kısa bir bilgi verilmiş ve ardından araştırmaya katılmak isteyen katılımcılara ölçekler dağıtılmıştır. Ayrıca, gerekli durumlarda katılımcılara ek açıklamalar yapılmıştır. Katılımcılardan kimlik bilgileri istenmemiştir.

2.3. Çalışma grubu

Çalışma grubu, Aksaray ilinde 2016-2017 yılında öğrenim görmekte olan 267 lisans öğrencisi ile Niğde ilindeki 88 öğretmen ve 509 lise öğrencisinden oluşmaktadır. Araştırma kapsamında kullanılan veri toplama araçları, 864 katılımcıya uygulanmıştır. Uç değerler temizlendikten sonra çalışma; 183 Rehberlik

ve Psikolojik Danışmanlık (%22.2), 31 Fen-Edebiyat Fakültesi Matematik Bölümü (%3.8), 45 Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü (%5.4) olmak üzere toplam 259 üniversite öğrencisi (%31.4) ile Niğde ilinde öğrenim görmekte olan 43 lise 9. sınıf (%5.2), 46 lise 10. sınıf (%5.6), 127 lise 11. sınıf (%15.3), 264 lise 12. sınıf (%32) olmak üzere toplam 479 lise öğrencisi (%58.2) ve Niğde ilinde çalışan 88 (%10.7) öğretmenden alınan verilerle birlikte toplam 826 kişiden oluşan katılımcı üzerinde analizler yapılmıştır. Çalışma grubunun 506'sı kadın (%61.3), 320'si erkektir (%38.7). Çalışma grubunun yaşları ise 18 ile 41 arasında değişmektedir. (yaş=19.63; Sd: 4.17).

3. BULGULAR

Katılımcıların ölçeklerden aldıkları puanlara ait aritmetik ortalamalar aşağıda sunulmuştur:

Tablo 1: Betimsel İstatistikler

		N	$\bar{X}$	Ss	Çarpıklık	Basıklık	Ranj
Üniv.	Narsisizm	259	5.11	2.84	.480	-.094	13.00
	B.saygısı	259	31.56	5.15	-.374	-.263	23.00
	Y.bireycilik	259	36.14	5.23	-.234	-.689	22.00
	D.bireycilik	259	27.68	5.70	.133	-.020	31.00
	Y.toplulukçuluk	259	35.52	4.21	-.00	-.073	21.00
	D.toplulukçuluk	259	33.54	4.90	.153	-.025	24.00
	D.yaklaşma	259	20.03	3.06	-.440	.224	15.00
Öğrt.	D.kaçınma	259	12.00	3.95	.229	-.124	19.00
	Narsisizm	88	5.36	2.89	.432	-.311	12.00
	B.saygısı	88	33.19	4.47	-.328	-.633	18.00
	Y.bireycilik	88	37.00	4.92	-.511	-.091	21.00
	D.bireycilik	88	27.00	5.56	.300	-.931	22.00
	Y.toplulukçuluk	88	35.62	4.67	-.405	.169	23.00
	D.toplulukçuluk	88	33.85	4.65	-.183	-.015	22.00
Lise	D.yaklaşma	88	20.01	3.04	-.509	.814	15.00
	D.kaçınma	88	11.84	4.03	.515	-.174	18.00
	Narsisizm	479	6.93	3.16	.223	-.388	15.00
	B.saygısı	479	30.54	5.58	-.518	-.129	26.00
	Y.bireycilik	479	37.71	4.83	-.690	.094	24.00
	D.bireycilik	479	29.88	6.81	-.106	-.276	34.00
	Y.toplulukçuluk	479	35.03	4.63	-.248	-.162	23.00
Lise	D.toplulukçuluk	479	34.04	4.64	-.232	-.279	25.00
	D.yaklaşma	479	20.09	3.38	-.468	-.448	14.00
	D.kaçınma	479	12.19	4.42	.596	-.141	20.00

Tablo 2: Yatay bireycilik, yatay toplulukçuluk, dikey bireycilik, dikey toplulukçuluk, benlik saygısı, duygulara yaklaşma ve duygulardan kaçınma ile narsisizm arasındaki ilişkiler

		1	2	3	4	5	6	7	8
Üniv.	1Narsisizm	1	.287**	.322**	.396**	-.024	.036	.113	.006
	2B.saygısı		1	.404**	.133*	.137*	.066	.196**	-.440**
	3Y.bireycilik			1	.367**	.283**	.266**	.374**	-.120
	4D.bireyci				1	.028	.242**	.085	.081
	5Y.toplulukçu					1	.521**	.404**	.025
	6D.toplulukçu						1	.326**	.131*
	7D.yaklaşma							1	-.073
	8D.kaçınma								1
Öğrt.	1Narsisizm	1	.200	.262*	.343**	-.250*	-.018	.095	-.087
	2B.saygısı		1	.285*	.069	.098	.117	.093	-.384**
	3Y.bireycilik			1	.432**	.270*	.345**	.410**	-.034
	4D.bireyci				1	.085	.362**	.224*	-.144
	5Y.toplulukçu					1	.577**	.214*	-.038
	6D.toplulukçu						1	.160	-.051
	8D.yaklaşma							1	-.011
	9D.kaçınma								1
Lise	1Narsisizm	1	.289**	.270**	.299**	-.203**	-.068	.034	-.041
	2B.saygısı		1	.175**	.207**	.046	.000	.000	-.330**
	3Y.bireycilik			1	.271**	.047	.057	.162*	.032
	4D.Bireyci				1	.036	.274**	.061	.227**
	5Y.toplulukçu					1	.519**	.316**	-.044*
	6D.toplulukçu						1	-.157**	-.142**
	8D.yaklaşma							1	-.104*
	9D.kaçınma								1

** p<0.01 * p<0.05

Tablo 3: Yatay bireycilik, yatay toplulukçuluk, dikey bireycilik, dikey toplulukçuluk, benlik saygısı ile duygulara yaklaşma ve duygulardan kaçınmanın öğretmen, lise ve üniversite gruplarında narsisizmi yordayıp yordamadığına ilişkin regresyon analizi

	Model	B	Sd.Hata	β	T	P	R	R ²	F	P
Üniv.	Sabit	-4.792	1.895	.500 ^a	-2.259	.012	.500 ^a	.250	11.943	.000
Öğrt.	Sabit	2.511	3.606	.518 ^b	.696	.488	.518 ^b	.269	4.198	.001
Lise	Sabit	.456	1.645	.495 ^c	.277	.782	.495 ^c	.245	21.814	.000

Yatay bireycilik, yatay toplulukçuluk, dikey bireycilik, dikey toplulukçuluk, duygulara yaklaşma, duygulardan kaçınma ve benlik saygısının narsisizmi üniversite öğrencilerinde yordayıp yordamadığına ilişkin çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda VIF değeri 1.47 olarak bulunmuştur. VIF değerinin 10.00'dan küçük olması, değişkenler arasında otokorelasyon olmadığını, bu nedenle regresyon analizinin yapılabileceğini göstermektedir. Regresyon analizi sonuçlarına göre yatay bireycilik, yatay toplulukçuluk, dikey bireycilik, dikey toplulukçuluk, duygulara yaklaşma, duygulardan kaçınma ve benlik saygısının narsisizmi üniversite öğrencilerinde yordadığı saptanmıştır (R=.500, R²=.250, F=11.943, P<0.05). Yatay bireycilik, yatay toplulukçuluk, dikey bireycilik, dikey toplulukçuluk, duygulara yaklaşma ve duygulardan kaçınma ile benlik saygısının, narsisizm toplam puan ortalamalarına ilişkin varyansın % 25'ini açıkladığı görülmektedir.

Yatay bireycilik, yatay toplulukçuluk, dikey bireycilik, dikey toplulukçuluk, duygulara yaklaşma ve duygulardan kaçınma ile benlik saygısının narsisizmi öğretmenlerde yordayıp yordamadığına ilişkin çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda VIF değeri 1.24 olarak bulunmuştur. Regresyon analizi sonuçlarına göre dışa yatay bireycilik, yatay toplulukçuluk, dikey bireycilik, dikey toplulukçuluk, duygulara yaklaşma ve duygulardan kaçınma ile benlik saygısının, narsisizmi öğretmenlerde yordadığı bulunmuştur (R=.518, R²=.269, F=4.198, P<0.01). Yatay bireycilik, yatay toplulukçuluk, dikey bireycilik, dikey toplulukçuluk, duygulara yaklaşma ve duygulardan kaçınma ile benlik saygısının narsisizm ortalamalarına ilişkin varyansın %27'sini açıkladığı görülmektedir.

Yatay bireycilik, yatay toplulukçuluk, dikey bireycilik, dikey toplulukçuluk duygulara yaklaşma ve duygulardan kaçınma ile benlik saygısının narsisizmi lise öğrencilerinde yordayıp yordamadığına ilişkin çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda VIF değeri 1.19 olarak bulunmuştur. Bu değer değişkenler arasında otokorelasyon olmadığını bu nedenle regresyon analizinin yapılabileceğini göstermektedir. Regresyon analizi sonuçlarına göre yatay bireycilik, yatay toplulukçuluk, dikey bireycilik, dikey toplulukçuluk, duygulara yaklaşma ve duygulardan kaçınma ile benlik saygısının, narsisizmi lise öğrencilerinde yordadığı bulunmuştur (R=.495, R²=.245, F=21.814, P<0.05). Yatay bireycilik, yatay toplulukçuluk, dikey bireycilik, dikey toplulukçuluk, duygulara yaklaşma ve duygulardan kaçınma ile benlik saygısının narsisizm ortalamalarına ilişkin varyansın % 25'ini açıkladığı görülmektedir.

Tablo 4: Yatay bireycilik, yatay toplulukçuluk, dikey bireycilik, dikey toplulukçuluk, benlik saygısı, duygulara yaklaşma ve duygulardan kaçınmanın, narsisizmi öğretmen, lise ve üniversite gruplarında yordayıp yordamadığına ilişkin regresyon katsayısı tablosu

	Model	B	Sd.hata	β	t	P	İkili	Kısmi	VIF
Üniv.	Sabit	-4.792	1.895		-2.529	.012			
	B.saygısı	.137	.037	.247	3.719	.000	.229	.203	1.478
	Y.bireycilik	.080	.037	.147	2.154	.032	.135	.118	1.563
	D.bireycilik	.158	.031	.317	5.179	.000	.311	.283	1.252
	Y.toplulukçuluk	-.060	.046	-.090	-1.312	.191	-.083	-.072	1.560
	D.toplulukçuluk	-.049	.039	-.084	-1.244	.215	-.078	-.068	1.534
	D.yaklaşma	.052	.059	.056	.878	.381	.055	.048	1.339
	D.kaçınma	.090	.045	.125	1.996	.047	.125	.109	1.303
Öğrt.	Sabit	2.511	3.606		.696	.488			
	B.saygısı	.081	.070	.126	1.158	.250	.128	.111	1.289
	Y.bireycilik	.107	.071	.183	1.513	.134	.167	.145	1.595
	D.bireycilik	.154	.059	.296	2.602	.011	.279	.249	1.414
	Y.toplulukçuluk	-.211	.075	-.340	-2.800	.006	-.299	-.268	1.617
	D.toplulukçuluk	-.003	.080	-.004	-.032	.974	-.004	-.003	1.793
	D.yaklaşma	.013	.101	.014	.133	.895	.015	.013	1.231
	D.kaçınma	-.063	.076	-.088	-.834	.407	-.093	-.080	1.220
Lise	Sabit	.456	1.645		.277	.782			
	B.saygısı	.140	.025	.247	5.647	.000	.252	.226	1.191
	Y.bireycilik	.104	.028	.160	3.730	.000	.169	.149	1.141

D.bireycilik	.119	.021	.257	5.755	.000	.256	.230	1.191
Y.toplulukçuluk	-.162	.034	-.237	-4.795	.000	-.216	-.192	1.141
D.toplulukçuluk	-.022	.034	-.032	-.654	.513	-.030	-.026	1.191
D.yaklaşma	.066	.040	.070	1.631	.104	.075	.065	1.141
D.kaçınma	-.015	.032	-.022	-.480	.631	-.022	-.019	1.191

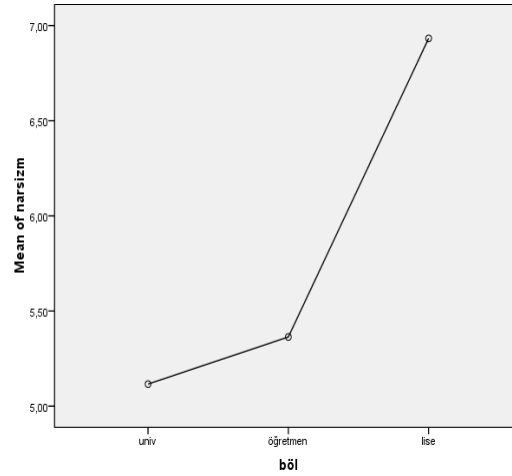
Üniversite öğrencilerinde narsisizmi; benlik saygısı, benlik biçimleri ve duygu gereksiniminin yordayıp yordamadığına ilişkin çoklu regresyon analizindeki β değerleri incelendiğinde benlik saygısı, narsisizm toplam puan ortalamalarına ilişkin varyansın %25' ni açıklamaktadır ($\beta = .247$, $t = 3.719$, $p < .05$). Benlik biçimlerinden yatay bireycilik, narsisizm toplam puan ortalamalarına ilişkin varyansın %15'ini açıklarken ($\beta = .147$, $t = 2.154$, $p < .05$), dikey bireycilik, narsisizm toplam puan ortalamalarına ilişkin varyansın %32'sini ($\beta = .317$, $t = 5.179$, $p < .05$) açıklamaktadır. Yatay toplulukçuluk, dikey toplulukçuluk, duygulara yaklaşma ve duygulardan kaçınma ise narsisizm puan ortalamalarını anlamlı olarak açıklamamaktadır.

Öğretmenlerde narsisizmi benlik saygısı, benlik biçimleri ve duygu gereksiniminin yordayıp yordamadığına ilişkin çoklu regresyon analizindeki β değerleri incelendiğinde, dikey bireyciliğin narsisizm toplam puan ortalamalarına ilişkin varyansın %30'unu açıkladığı görülmektedir ($\beta = .296$, $t = 2.602$, $p < .05$). Yatay toplulukçuluk ise narsisizm toplam puan ortalamalarına ilişkin varyansın %34'ünü açıklamakta ($\beta = -.340$, $t = -2.800$, $p < .05$) ancak ilişki negatif yönde olduğu görülmektedir. Bu bulgudan hareketle yatay toplulukçuluk arttıkça narsisizmin azaldığı söylenebilir.

Lise öğrencilerinde narsisizmi benlik saygısı, benlik biçimleri ve duygu gereksiniminin yordayıp yordamadığına ilişkin çoklu regresyon analizindeki β değerleri incelendiğinde benlik saygısının, narsisizm toplam puan ortalamalarına ilişkin varyansın %25'ini açıkladığı görülmektedir ($\beta = .247$, $t = 5.647$, $p < .05$). Yatay bireycilik, narsisizm toplam puan ortalamalarına ilişkin varyansın %16'sını açıklarken ($\beta = .160$, $t = 3.730$, $p < .05$), dikey bireyciliğin de narsisizm toplam puan ortalamalarına ilişkin varyansın %26'ini açıkladığı bulgulanmıştır ($\beta = .257$, $t = 5.755$, $p < .05$). Yatay toplulukçuluğun ise narsisizm toplam puan ortalamalarına ilişkin varyansın %24'ünü açıkladığı görülmektedir ($\beta = -.237$, $t = -4.795$, $p < .05$). Ancak yatay toplulukçuluk boyutundaki değerler negatif yöndedir ve buradan hareketle lise öğrencilerinde de yatay toplulukçuluk arttıkça narsisizmin azaldığı yorumu yapılabilir.

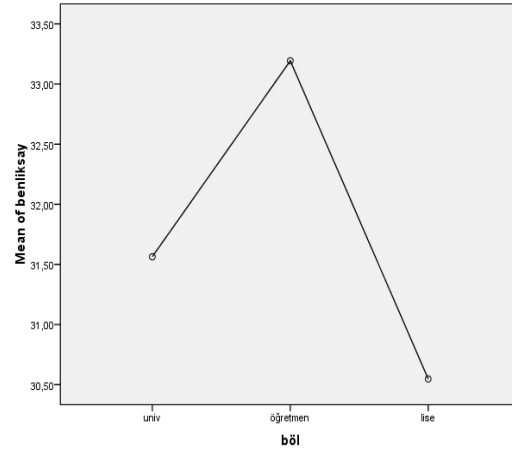
Tablo 5: Öğretmen, lise ve üniversite gruplarında narsisizm, benlik saygısı, yatay/dikey bireycilik ve toplulukçuluk benlik kurguları ile duygulara yaklaşma ve duygulardan kaçınma puan ortalamalarına ilişkin anova tablosu

		Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	P	Anlamlı fark
Narsisizm	G. arası	623.477	2	311.738	33.764	.000	Üniv. - lise. Öğret. - lise.
	G. içi	7598.751	823	9.233			
	Toplam	8222.228	825				
B.saygısı	G. arası	585.873	2	292.936	10.260	.000	Lise - üniv. Lise -öğret.
	G. içi	23498.108	823	28.552			
	Toplam	24083.981	825				
Y.bireyci	G. arası	418,174	2	209,087	8,451	,000	Lise - üniv.
	G. içi	20361,101	823	24,740			
	Toplam	20779,275	825				
D.bireyci	G. arası	982,941	2	491,470	12,139	,000	Lise - üniv. Lise -öğret.
	G. içi	33321,660	823	40,488			
	Toplam	34304,600	825				
Y.toplulukçu	G. arası	54,999	2	27,499	1,349	,260	
	G. içi	16774,623	823	20,382			
	Toplam	16829,622	825				
D.toplulukçu	G. arası	41,600	2	20,800	,930	,395	
	G. içi	18402,484	823	22,360			
	Toplam	18444,084	825				
D.yaklaşma	G. arası	.937	2	.468	.044	.957	
	G. içi	8708.991	823	10.582			
	Toplam	8709.927	825				
D.kaçınma	G. arası	12.549	2	6.275	.348	.706	
	G. içi	14835.311	823	18.026			
	Toplam	14847.860	825				

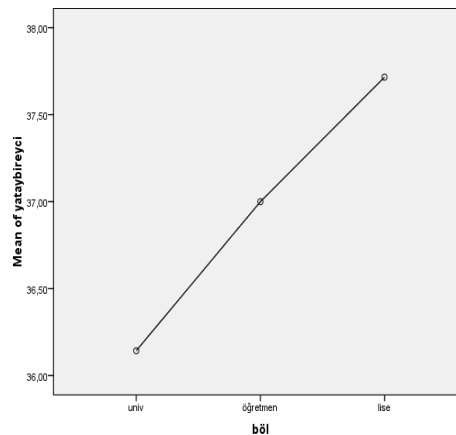
Şekil 1: Lise, üniversite ve öğretmen gruplarında narsisizm puan ortalamalarına ilişkin tablo

Yapılan varyans analizi sonuçlarına göre narsisizm puan ortalamalarında lise ve üniversite öğrencileri ile öğretmen grubu arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($F=33.764$, $P<0.05$). Scheffe testi sonuçlarına göre de farklılık, lise ve üniversite öğrenci gruplarıyla (lise=6.93, üniv=5.11, I-J= -1,81) lise ve öğretmen gruplarına ilişkin sonuçlarda anlamlı olarak gözükmektedir (lise=6.93, öğretmen=5.36, I-J= 1,56).

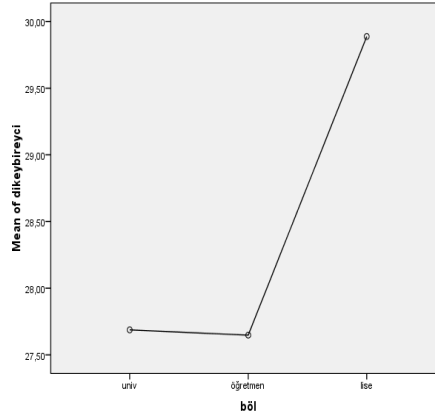
Şekil 2: Lise, üniversite ve öğretmen gruplarında benlik saygısı puan ortalamalarına ilişkin tablo

Benlik saygısı puan ortalamaları incelendiğinde puanlar; öğretmen ve üniversite (öğretmen=33.19, üniversite=31.56, I-J= 1,62), öğretmen ve lise (öğretmen =33.19, lise=30.54, I-J= 2,64), lise ve üniversite (üniversite=31.56, lise=30.54, I-J= 1,01) grupları arasında yine anlamlı bir farklılığa işaret etmektedir.

Şekil 3: Lise, üniversite ve öğretmen gruplarında yatay bireycilik puan ortalamalarına ilişkin tablo

Benlik kurguları değerlendirildiğinde ise yatay bireycilik benlik kurgusunda lise ve üniversite (lise =37.71, üniversite =36.14, I-J= 1,57) grupları arasında anlamlı bir farklılık çıkmış; üniversite ve öğretmen, öğretmen ve lise grupları arasında ise anlamlı bir farklılık çıkmamıştır.

Şekil 4: Lise, üniversite ve öğretmen gruplarında dikey bireycilik puan ortalamalarına ilişkin tablo

Dikey bireycilik benlik boyutunda, lise ve üniversite (lise =29.88.11, üniversite =27.68, I-J= 2.20) ile lise ve öğretmen (lise =29.88, öğretmen=27.64, I-J= 2.23) grupları arasında anlamlı bir farklılık ortaya çıkmış, bununla beraber bu boyutta öğretmen ve üniversite öğrencileri arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır.

Yatay toplulukçuluk, dikey toplulukçuluk benlik kurguları, duygusal yaklaşma ve duygusal kaçınma toplam puan ortalamalarında ise gruplar arası anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Kadın ve erkeklerde; yatay ve dikey bireycilik/toplulukçuluk, duygulara yaklaşma, duygulardan kaçınma, benlik saygısı ve narsisizm toplam puan ortalamalarında anlamlı bir fark olup olmadığı t testi yapılarak belirlenmiştir. Buna göre üniversite grubunda, kadın ve erkeklerin narsisizm puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($t=-2.170$, $F=.925$, $P<0.05$). Erkeklerin narsisizm ortalama puanları, kadınların puanlarından daha yüksektir ($\bar{X}$ erkek=5.78 > $\bar{X}$ kadın=4.88). Üniversite grubunda kadın ve erkeklerin duygulara yaklaşma puan ortalamaları arasında yine anlamlı bir fark görülmektedir ($t=2.298$, $F=.083$, $P<0.05$). Kadınların duygulara yaklaşma ortalama puanları, erkeklerden daha yüksektir ($\bar{X}$ kadın=20.28 > $\bar{X}$ erkek=19.28). Üniversite grubunda ise kadın ve erkekler arasında benlik saygısı, yatay-dikey bireycilik/toplulukçuluk puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark çıkmamıştır. Öğretmen grubunda yapılan t testi sonucuna göre kadın ve erkekler arasında dikey toplulukçuluk puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($t=-2.381$, $F=5.575$, $P<0.02$). Buna göre erkeklerin dikey toplulukçuluk puan ortalamaları, kadınlardan daha yüksek görülmektedir ($\bar{X}$ erkek=35.20 > $\bar{X}$ kadın=33.00). Bunun yanında öğretmen grubunda narsisizm, yatay bireycilik, dikey bireycilik, yatay toplulukçuluk, benlik saygısı, duygulara yaklaşma ve duygulardan kaçınma puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık çıkmamıştır. Lise grubunda ise yatay bireycilik, cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılığa işaret ederken ($t=2.443$, $F=5.575$, $P<0.03$) kadınların yatay bireycilik puan ortalamalarının erkeklerden daha yüksek olduğu görülmektedir ($\bar{X}$ kadın=38.00 > $\bar{X}$ erkek=37.00). Lise grubunda dikey toplulukçuluk boyutunda da cinsiyetler arasında anlamlı fark bulunmuştur ($t=-2.158$, $F=.066$, $P<0.30$). Erkeklerin dikey toplulukçuluk ortalama puanlarının kadınların puanlarından daha yüksek olduğu görülmektedir ($\bar{X}$ erkek=34.53 > $\bar{X}$ kadın=33.61). Bununla birlikte lise grubunda kadınlar ve erkekler arasında narsisizm, benlik saygısı, dikey bireycilik, yatay toplulukçuluk, duygulara yaklaşma ve duygulardan kaçınma puan ortalamaları arasında herhangi bir fark saptanmamıştır.

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu araştırmanın temel amacı; ilgili literatür merkezinde lise, üniversite ve öğretmen gruplarındaki narsisizm eğilimlerinin; cinsiyet değişkeni de göz önünde bulundurularak benlik saygısı, yatay/dikey bireycilik-toplulukçuluk ve duygulara gereksinimi ile olan ilişkilerini ortaya koymaktır.

4.1. Gruplardaki eğilimler

Yapılan çoklu regresyon analizi sonuçları, üniversite ($\beta= .247$, $t=3.719$, $p<.05$) ve lise ($\beta= .247$, $t=5.647$, $p<.05$) öğrencilerinde benlik saygısının narsisizm kişilik özelliğini yordadığını göstermekte, dolayısıyla bulguların alanyazın ile paralellik taşıdığı görülmektedir. Bu bulgudan hareketle narsisizm eğilimlerinin benlik saygısını artırdığı sonucuna varılabilir. Literatürde son zamanlarda benlik saygısının tamamen olumlu bir özellik olup olmadığı tartışılmakta, buna ek olarak benlik saygısı ölçeği ile ölçülen özelliğin de olumlu olup olmadığı üzerinde durulmaktadır (Baumeister vd., 2000; Twenge ve Campbell, 2015). Bireyin kendini ne kadar değerli hissettiğiyle yakından ilgili olan benlik saygısı, bu bağlamda “bireyin kendisine

karşı olumlu ve olumsuz tutumları” ile ifade edilmektedir (Rosenberg, 1965a). Yüksek benlik saygısı, bireyin kendine dönük değerlendirmesinde olumlu bir tutumu, düşük benlik saygısı ise bu değerlendirmede olumsuz bir tutumu işaret eder. Yüksek benlik saygısına sahip bireyler kendilerini toplumda değerli bir kişi görme eğilimindedirler ve kendilerine yönelik değerlendirmeleri tamamen olumlu yöndedir.

Bireylerin kendini iyi ve mutlu hissetmesi, buna ek olarak gruplar içinde kendini daha iyi ifade etmesi, yüksek benlik saygısıyla ilişkilendirilmektedir (Baumeister, 2013). Ancak 2000’lerde yapılan bazı çalışmalar daha önce de değinildiği gibi benlik saygısının abartılı ve dengesiz biçimde artırılmasının narsisizme yol açabileceğini öngörmektedir (Baumeister vd., 2003). Çalışmaları sürdüren araştırmacılara göre benlik saygısı yüksek bireylerin başarıyı yakalamadaki istekleri, diğerlerinden üstün olduklarını kanıtlamaya yönelik tutumlarıyla ilişkilidir (Wallace ve Baumeister, 2002). Diğerlerinden üstün olduğuna dair kendine yönelik algı da benlik saygısını artırmaya dönük yaklaşımların pozitif yönde işlemediğini üstelik bireylerdeki narsisizm eğilimlerinin artmasına da neden olabileceğini düşündürmektedir (Twenge vd., 2008a, 2008b).

Farklı bir bakış açısıyla benlik saygısı ve narsisizm arasındaki pozitif ilişkiyi, lise grubundaki öğrenciler için gelişimsel düzlemde açıklamak işlevsel gözükmektedir. Gelişim dönemlerinden ergenlikte olan bu bireylerde buna bağlı olarak gelişen bir ergen benmerkezciliği örüntüsü bulunmaktadır. Dolayısıyla ergen benmerkezciliğinin etkisiyle bu bireylerden beklenen, kendilerine aşırı güven duyup, kendi özelliklerini abartma eğiliminde olmalarıdır. Bu eğilim içinde olan ergen bireyin, ergen benmerkezciliğindeki aşırı kendine güveni ve her şeyi yapabileceğine dair algısıyla şekillenen kendisinin eşsiz ve biricik bir varlık olduğuna dair inancı (Steinberg, 2017), ergen birey tarafından yaşantı ürünü olmayan abartılı bir benlik saygısı biçiminde açığa çıkmış olabilir. Özellikle benlik saygısı ölçeğindeki “Kendimi en az diğer insanlar kadar değerli buluyorum.”, “Bazı olumlu özelliklerimin olduğunu düşünüyorum.” maddeleriyle tersine çevrildiğinde “Kendimi genelde başarılı bir kişi olarak görme eğilimindeyim.” anlamı taşıyan bu madde; ergen benmerkezciliği ile yakından ilişkili görünmektedir. Narsisizm kişilik ölçeğindeki “İyi olduğumu biliyorum çünkü herkes bana devamlı bunu söylüyor.”, “İlgi odağı olmaktan hoşlanırım.”, “Önemli bir insan olacağım.”, “İmkan bulursam gösteriş yapma eğiliminde olurum.” ve “Özel biri olduğumu düşünüyorum.” gibi maddeler de yine büyük ölçüde ergen benmerkezciliğine atıfta bulunmaktadır. Ergenlik gelişim döneminden beliren yetişkinliğe geçen üniversite öğrencilerinde ise bu dönemin özelliklerine bağlı olarak ergenlik örüntülerinin daha yoğun yaşandığı ve ergenlikteki kimlik araştırmasının birey tarafından daha derinlemesine yapıldığı görülmektedir (Atak, 2011; Morsünbül, 2013). Üniversite grubunda da benlik saygısının narsisizmi yordamasını, bu bağlamda değerlendirmek mümkündür. Bu açıdan ele alındığında üniversite grubunun lise grubu ile paralel olduğu düşünülmektedir. Öğretmen grubundaki benlik saygısının narsisizmi yordamamasını ise bu grupta bulunan bireylerin yetişkin dünyası ve bu dünyanın getirdiği sorumluluklar ile açıklamak mümkün gözükmektedir. Bir işe giren birey, bu işin getirdiği sorumluluklarla karşı karşıyadır ve bireyden bunların yerine getirilmesi beklenmektedir. Benlik saygısının da bireyin yaşantıları ve bu yaşantıların getirdiği başarı ya da başarısızlık durumlarının birey tarafından değerlendirilmesiyle ilintili olduğu (Rosenberg, 1965a) düşünüldüğünde bulguları bu yorumla açıklamak son derece işlevseldir.

Lise ($\beta = .160$, $t = 3.730$, $p < .05$) ve üniversite ($\beta = .147$, $t = 2.154$, $p < .05$) gruplarında aynı zamanda yatay bireycilik eğilimlerinin, narsisizm kişilik özelliğini yordadığı dikkat çekmektedir. Yatay bireycilik eğilimindeki birey, kendisini diğerlerinden bağımsız olarak tanımlar, dolayısıyla özerkliğe vurgu vardır. Ancak eşitlik olgusunun benimsenmesi, bireyin kendisini diğerleriyle benzer görmesine yol açar, bu durum da bireyin benliğini diğer benliklerle uyumlu olmasına rağmen kendini bağımsız/özerk olarak görme eğilimi ortaya çıkarır (Singelis vd. 1995; Triandis, 1995; Triandis, 1996; Triandis ve Gelfand, 1998). Hem lise hem de üniversite gruplarında benlik saygısı ve yatay bireyciliğin narsisizm kişilik özelliğini yordadığı görülmektedir. Yatay bireyci eğilimlerdeki sözü edilen kişisel ve bağımsızlığa yapılan vurgu, yüksek benlik saygısı örüntüleriyle tutarlılık göstermektedir. Nitekim yatay bireycilikteki bireysellik vurgusu, bireyin kişisel başarı ile bu başarılarından dolayı iyi hissetme, kendini “birey” odağında değerli görme (Burger, 2016) eğilimlerini de açığa çıkarmaktadır. Dolayısıyla benlik saygısı ile ilişkilendirilen bireyin kendine dönük algısındaki yetenekli, başarılı, önemli ve değerli olmaya dair inanç ve tutumları (Coopersmith, 1967) yatay bireycilikle benlik saygısının pozitif yönlü ilişkisini doğrulamaktadır. Bunun yanı sıra bireyci bireyler, sosyal durumlar karşısında kendini yükseltme (Muramoto, 2003; Yamaguchi, 2001) ve bununla ilişkili olarak diğerleriyle yaptıkları karşılaştırmalarda da benlik saygısını artırmaya yönelik bir eğilim içindedirler (Heine vd., 2001). Bu örüntüyü şu şekilde açıklamak mümkündür: Kendini yükseltme eğiliminde olan bireyci birey için yüksek benlik saygısındaki hem daha iyi ilişkiler kurma hem de dışa dönük ve girişken olma özellikleri, onu grubun içinde konuşmaya daha istekli kılarken grubun

kararlarını eleştirmeyi de bu bireyler için daha kolay hale getirmektedir (Baumeister vd., 2003). Yüksek benlik saygısının narsisizmi artırdığı literatürde tartışılmakta ve bu araştırmada da bulgular hem yatay bireyciliğin hem de benlik saygısının narsisizm kişilik özelliğiyle ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Yatay bireycilik, benlik saygısı ve narsisizm özellikleri bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirildiğinde yatay bireycilik boyutundaki bireyin özerklik vurgusuyla gelişen kendine odaklanma eğilimi ile normal narsisizmde karşılaşılan benliğe ilişkin baskın, olumlu algı ve bireyin çevresinden kendisine odaklanma eğiliminin örtüştüğü, bunun yanında benlik saygısının bireyin kendine dönük algısındaki önemli, başarılı ve değerli olmaya dair tutumları, birbirini tamamlayan bir zincir olarak gözükmektedir. Özerk benlik algısına sahip birey kendine odaklanarak yetenek, başarı gibi kendine dönük değerleri ön plana çıkaracak, bu durum da bireyin hem baskın şekilde kendisine odaklanmasını hem de benliğine ilişkin olumlu bir algı içerisine girmesini sağlayacaktır. Yüksek öz güven algısı, bireyin kendine verdiği değer, deneyimlerinden keyif alması ve başarılarıyla gurur duyması gibi narsistik benliğin belirleyici özellikleri (Rozenblatt, 2002); bireycilik boyutundaki bireyin diğerlerinden kendine odaklanma eğilimlerini destekler niteliktedir ve bireycileri narsisizme yaklaştırmaktadır. (Foster vd., 2003). Her ne kadar bireycilik eğilimleri, narsisizmdeki kendine dönük algıyla bu şekilde ilişkilendirilse de yatay bireycilik boyutundaki evrensellik ve eşitliğe yapılan vurgu, yatay bireycilerin narsisizm eğilimleriyle çelişkili gözükmektedir. Ancak bir diğer yandan da araştırmalar, narsisizmle iki zıt kutup olarak düşünülebilecek alçak gönüllük değerlerinin yatay bireycilikteki bireyler tarafından benimsenmediğini göstermektedir (Kurman ve Sriram, 2002). Buradan hareketle çıkarılabilecek yorum, yatay bireycilik boyutundaki bireyler için kendine özgülük değerlerinin -biricik ve özerk olma- yatay boyuttan daha baskın olduğu yönünde olacaktır.

Araştırma bulgularına göre narsisizm kişilik özelliği her üç grubun kesişim noktasında yer almakta ve dikey bireycilik boyutunun anlamlı düzeyde bütün gruplarda [lise ($\beta = .257$, $t = 5.755$, $p < .05$), üniversite ($\beta = .317$, $t = 5.179$, $p < .05$), öğretmen ($\beta = .296$, $t = 2.602$, $p < .05$)] narsisizmi yordadığı görülmektedir. Bireycilik ve toplulukçuluk eğilimlerinin yatay ve dikey boyutlarını saptamada kendine özgülük, fedakarlık, yarışmacı olma, statüye verilen önem, bireyler arası güç mesafesi gibi değerleri kullanan Triandis (1996), ayırmaştırmanın asıl temelini eşitlikçi ya da hiyerarşik ilişkiler karşıtlığını koymuştur (Kağıtçıbaşı, 2017b). Bu değerlerden hareketle dikey bireycilik; bireyler arasında statü farklarının kabul edildiği, yarışmacılık, bireysel amaçlar, mutluluk ve hırs gibi değişkenlerin ön plana çıkarıldığı bir benlik algısı olarak değerlendirilmektedir (Triandis, 1999). Araştırmadaki bulgular yorumlandığında dikey bireyciliğin bireyler arası statü farklarına vurgu yapma, rekabetçi olma ve kendini diğer bireylerden tamamen ayrı kılabilecek özelliklere odaklanma gibi temel dinamiklerinin (Triandis ve Gelfand, 1998) narsisizm eğilimlerini de artırdığı sonucuna varılabilir.

Rekabet gücü ve bireysel çıkarılara ileri düzeyde odaklanma, dikey bireycilikteki yüksek güç mesafesi ile ilgili değerlerdir (Singelis vd., 1995). Bu bağlam düşünüldüğünde bireysel çıkarılara odaklanma eğilimini, narsisizmin özellikle sömürücülük ve hak iddia etme boyutlarıyla ilişkilendirmek mümkün gözükmektedir. Boyuttaki özerk benlik algısıyla beraber statü farklılıkları ve eşitsizlik vurgusu ise bireyi, kendini güçlü bir şekilde diğerlerinden farklı algılamasına odaklar. Kendini güçlü bir şekilde farklı algılayan ve eşitsizliğe vurgu yapan bireyin, bu algısı da kendini diğerlerinden üstün görmesine yol açar. Bu örüntü de narsisizmin en güçlü boyutu olan üstünlük boyutuyla ilişkilendirilebilir ki narsist bireyin, diğerlerinden üstün olduğuna dair algısı, onu benmerkezci yapan en güçlü dayanağıdır.

Statü, rekabet, yarışmacılık ve kazanma, dikey bireycilerin değer verdiği olgulardır ve bu olgular doğrultusunda bu bireylerde, yaratıcılık ve yüksek performans üst düzeyde görülmektedir (Singelis vd., 1995; Triandis, 1996; Triandis ve Gelfand, 1998). Boyuttaki bu örüntüyü, narsisizm eğilimlerinde kendini gösteren üstünlük, sosyal cesaret, dışa dönüklük, bağımsızlık gibi değişkenlerle ilişkilendirmek (Emmons, 1984) mümkündür. Bu bağlama ek olarak bireyciler için bireysel başarılarının öncüllüğü, kurulan zayıf sosyal bağlar, diğerlerinin görüş ve ihtiyaçlarını ihmal etme odağında ben merkezli olma eğilimleri de narsisizmin kendine yeterlilik boyutu ile ilişkili gözükmektedir. Dolayısıyla bireyciliğin keskin ucu olan dikey boyutun narsisizmle pozitif yönlü ilişkisi net olarak düşünülmektedir.

Lise ($\beta = -.237$, $t = -4.795$, $p < .05$) ve öğretmen ($\beta = -.340$, $t = -2.800$, $p < .05$) grupları olmak üzere her iki grubun analizleri değerlendirildiğinde, bulgulardan hareketle, yatay toplulukçuluk eğilimlerinin narsisizm kişilik özelliğini yordadığı ancak değerlerin negatif yönde olduğu görülmektedir. Buna göre yatay toplulukçuluk arttıkça narsisizm eğilimlerinin azaldığı sonucuna varılabilir. Daha önce de değinildiği gibi narsisizm kişilik özelliğinde ön plana çıkanlar; bireyin çevredense kendisine odaklanma eğilimi, benmerkezçilik ve yüksek öz güven algısıyla bireyin kendisine verdiği değerdir (Akhtar, 1989). Toplulukçu benlikte ise bağımsızlık ve özerklikten çok bağımlılık vurgusu vardır. Buna bağlı gelişen grup uyumunu

koruma dinamiği ve “ben” den çok “biz” yaklaşımı (Triandis, 2001) toplulukçu bireyleri narsisizmden uzaklaştırıyor yorumu, bu sonucu açıklamak için işlevsel gözükmektedir. Narsisizm eğilimli bireylerde kendini gösteren üstünlük, sosyal cesaret, dışa dönüklük, kendine yeterlilik, bağımsızlık gibi dinamikler de grup odaklı toplulukçuluk örüntüleriyle ters düşmekte ve araştırmadaki negatif yönlü ilişkiye dair bulguları desteklemektedir.

4.2. Gruplar arası farklılıklar

Araştırma bulguları; narsisizm puan ortalamalarında öğretmen, üniversite ve lise öğrencileri arasında anlamlı bir farklılık ($F=33.764$, $P<0.05$) olduğunu göstermektedir. Farklılık, lise ve üniversite öğrenci gruplarıyla (lise=6.93, üniv=5.11, $I-J= -1,81$) lise ve öğretmen gruplarına ilişkin sonuçlarda anlamlı olarak gözükmektedir (lise=6.93, öğretmen=5.36, $I-J= 1,56$). Buna göre lise öğrencilerinde narsisizm puan ortalamalarının diğer gruplara göre belirgin düzeyde farklılaştığı ve puanların yüksek olduğu dikkat çekmektedir. Puanlardaki bu farklılaşmayı, lise gruplarının içinde buldukları ergenlik örüntüleriyle açıklamak işlevseldir. Ergenlik dönemindeki birey, herkesin dikkatini ona yönelttiği algısıyla kendini gösteren bir benmerkezcilik içindedir (Elkind, 1967). Herkesin ona baktığını ve onu gözlediğini düşünmektedir. Bununla ilişkili olarak bireyde, ergen benmerkezciliğinin etkisiyle benlik bilincinin yükselmesi durumu söz konusu olmakta ve benlik bilincinin bu yükselişi de diğerlerinin onunla ne kadar ilgilendiği odağında kendini göstermektedir. Ergenin bu odak çevresinde şekillenen kendine dönük benzersizlik ve incinmezlik algısı ise ergen bireyin bununla şekillenen bir tutum içine girmesine neden olabilmektedir (Santrock, 2012). Bu örüntü düşünüldüğünde ergenin kendine aşırı güvenmesi, her şeyi yapabileceğini düşünmesi, kendisinin eşsiz ve biricik bir varlık olduğuna dair inancı (Steinberg, 2007) narsisizm puanlarındaki yüksekliği açıklamak için işlevsel gözükmektedir. Bu bağlamda Aşkun ve Çetin' in (2017) yaptığı çalışmada ergen benmerkezciliği alt boyutlarından ergenin özel hissetmesi ve kendine özgü oluşuna ilişkin inancını temsil eden eşsizlik boyutu ile ergenin düşüncelerinin odağının başkalarından çok kendisi olduğunu temsil eden benlik odağı boyutunun narsisizmle ilişkisi ortaya konmuştur. Gelişim dönemleri çizgisinde yapılan boylamsal bir araştırma ise narsisizm eğilimlerinde farklılaşmaların olduğunu ve özellikle 14-18 yaş aralığındaki ergenlerde narsisizm puanlarının yükselişe geçtiğini doğrulamıştır. Yine aynı araştırmada puanlardaki bu yükselişin 18-23 yaş aralığında hafif bir düşme eğilimine girdiği bulgulanmıştır (Carlson ve Gjerde, 2009). Bununla beraber Arnett (1997, 1998) tarafından beliren yetişkin olarak tanımlanan 18-25 yaş aralığındaki bireylerin ise orta ve ileri yetişkin gruplara göre narsisizm eğilimlerinin yüksek olduğu yapılan araştırmalarda saptanmıştır (Robert vd., 2010). Literatür incelendiğinde narsisizm puanlarının genel olarak yaşın ilerlemesiyle düşme eğilimine girdiği gözükmekte (Akıncı, 2015; Özer vd., 2016; Robert vd., 2010) ve bu düşüş yaşın ilerlemesiyle insanların olgunlaşmaları, kendilerini ve çevrelerini olduğu gibi kabul etmeleri ile ilişkilendirilmektedir (Güngör vd., 2012). Ancak bu araştırmada elde edilen bulgulara göre en düşük puanların üniversite öğrencilerine ait olduğu, öğretmen grubundaki bireylerin bu öğrencilerden hafif de olsa daha yüksek puanlar aldıkları görülmektedir. Üniversite gruplarındaki düşük narsisizm puanlarını, bu bireylerin kendilerine odaklanmak yerine kendi yaşamlarına dair geleceğe dönük belirsizliklere odaklanmaları ve eşitlik olgusunu ön plana çıkarmaları ile açıklamak mümkün gözükmektedir. Bunun yanı sıra ABD ve Avrupa'daki araştırmalar, üniversite ortamının farklı insanları bir araya getirip hoşgörüyü artırdığı ve insanları evrensel değerlere yaklaştırdığını göstermektedir (Uslaner, 2004). Bu bağlamda düşünüldüğünde farklı bir ortama girmek yahut farklı bir şehirde yaşamaya başlamak, üniversitede farklı ve yeni insanlarla tanışıp ilişki kurmak; bu gruplardaki düşük narsisizm puanlarını açıklamak için işe koşulabilir. Dolayısıyla bu örüntü de narsist kişilik özelliğinin ortam etkisi ile baskılanmasını düşündürmektedir. Öğretmen gruplarında ise çalışılan ortam bağlamında hiyerarşik bir yapılanmanın olduğu ve bu yapılanma içinde statü ile buna bağlı olarak ortaya çıkan kendini ön plana çıkarma ve yarışmacılık değerlerinin yükseldiği; bu örüntünün de üstünlük, kendine odaklanma gibi eğilimlere neden olduğu söylenebilir.

Benlik saygısı puan ortalamaları incelendiğinde puanlar, öğretmen ve üniversite (öğretmen=33.19, üniversite=31.56, $I-J= 1,62$), öğretmen ve lise (öğretmen =33.19, lise =30.54, $I-J= 2,64$), lise ve üniversite (üniversite=31.56, lise=30.54, $I-J= 1,01$) grupları arasında yine anlamlı bir farklılığa işaret etmektedir. En düşük benlik saygısının görüldüğü grup, lise grubudur. Benlik saygısı, Rosenberg' e göre (1965a) bireyin kendisiyle ilgili pozitif ya da negatif değerlendirmeleridir. William James (1968) ise kavramı, "bireyin başarısının girişimlerine oranı" ile açıklamaktadır. Bu iki bakış açısından yola çıkarak benliğin birey tarafından olumlu değerlendirilmesi, beklenenden daha fazla başarı; negatif değerlendirilmesi ise beklenenden daha az başarıya ulaşmakla ilişkilendirilebilir (Baldwin ve Hoffmann, 2002). Buna göre de benlik saygısı, bireyin yaşamdaki başarı ve başarısızlık durumlarının bireyin kendisi tarafından değerlendirilmesiyle oluşmaktadır. Lise dönemimdeki ergende daha önce de değinildiği gibi abartılmış

benlik algısı vardır ve bunu, ergenin gelişim dönemiyle açıklamak mümkündür. Abartılmış ve narsisizme kayan bu benlik algısı, gerçek benlik saygısı ile örtüşmemektedir. Dolayısıyla lise gruplarında benlik saygısının düşük, benlik algısı ve kendine odaklanmanın yüksek olması, bu grupların yüksek narsisizm puanlarının altında yatan dinamik olarak gözükmemektedir.

Benlik saygısı puanlarının en yüksek olduğu grup ise öğretmen grubudur. Rosenberg (1965) ve James' in (1968) bakış açısı ile bulgular değerlendirildiğinde bunun beklenen bir durum olduğu düşünülmektedir. Nitekim meslek sahibi olan ve buna bağlı hem toplumda hem de çalışılan kurum içinde bir statü kazanan bu grup, yetişkin dünyasının getirdiği sorumluluklarla da gerçekçi bir düzlemde başarı ve başarısızlıklarını değerlendirebilmektedir.

Genel bir bakış açısıyla ele alındığında grupların benlik saygısı puanlarındaki farklılaşma, yaşla beraber benlik saygısının artmasını düşündürebileceği gibi statünün yükselmesine bağlı olarak da benlik saygısının artmasına işaret edebilir. Rosenberg (1965b), bireylerin bazı etkinliklerde bulunduğunu ve bunun sonucu olarak da buradan başarı elde etmenin benlik saygısını artırdığını belirtmiştir.

Benlik kurguları değerlendirildiğinde ise yatay bireycilik benlik kurgusunda lise ve üniversite (lise =37.71, üniversite=36.14, I-J= 1,57) grupları arasında anlamlı farklılık çıkmış; üniversite ve öğretmen, öğretmen ve lise grupları arasında anlamlı bir farklılık çıkmamıştır. Lise gruplarındaki yatay bireycilik eğiliminin yüksek, üniversite gruplarındakinin ise düşük olarak gözüktüğü bu farklılaşmayı, ergen gruplarındaki eşitlik vurgusu ve hiyerarşiye verilen değerin düşük olması ile açıklamak işlevseldir. Statü farklılıklarının vurgulanmadığı bu gruplar içerisinde az çok bir denklik vardır. Kişi, benliğini diğer benliklerle uyumlu olmasına rağmen bağımsız olarak görme eğilimi gösterir (Triandis, 1995; Triandis ve Gelfand, 1998). Lise grupları eşitliğe vurgu yaparken aynı zamanda kendine özgü olmayı da ön plana çıkarmaktadır.

Dikey bireyci benlik kurgusunda lise ve üniversite (lise=29.88.11, üniversite=27.68, I-J=2.20), lise ve öğretmen (lise=29.88, öğretmen=27.64, I-J=2.23) grupları arasında anlamlı bir fark ortaya çıkmıştır. Lise gruplarının, üniversite ve öğretmen gruplarından dikey bireycilik boyutunda farklılaşmasını ve en yüksek puanların lise grubunda bulgulanmasını yine ergenlik örüntüleriyle açıklamak mümkündür. Daha önce değinildiği gibi bu boyuttaki birey, özerk benlik algısıyla beraber kendini güçlü bir şekilde diğerlerinden farklı algılar. Kendini güçlü bir şekilde farklı algılaması ve eşitsizliğe yaptığı vurgu da bireyin kendini diğerlerinden üstün görmesine yol açar. Ergenlikteki bireyin gelişim dönemiyle ilintili olarak kendine aşırı güvenmesi, her şeyi yapabileceğini düşünmesi, kendisinin eşsiz ve biricik bir varlık olduğuna dair inancı da onu, anlamlı düzeyde diğer gruplardan bu farklılaşmaya taşımaktadır. Ayrıca dikey bireycilikte karşılaşılan yarışmacılık, bireysel amaçlar, mutluluk ve hırs gibi değişkenlerin ön plana çıktığı bir benlik algısı ile kendini diğer bireylerden tamamen ayrı kılacak özelliklere odaklanma (Triandis ve Gelfand, 1998) sözü edilen gelişim dönemi özellikleriyle örtüşür niteliktedir.

Ortalamalar genel olarak incelendiğinde öğretmen (=37.00), lise (=37.71) ve üniversite (=36.14) olmak üzere tüm gruplarda en yüksek ortalamaların benlik kurgularından yatay bireycilik boyutunda olduğu görülmektedir. Bu durum, Türk kültüründe daha çok yatay bireyci benlik kurgusunun hakim olduğuna işaret etmektedir. Bununla birlikte lise (=29.88), üniversite (=27.68) ve öğretmen (=27.64) gruplarındaki en düşük ortalamaların ise dikey bireycilik boyutunda olduğu dikkat çekmekte; yatay toplulukçuluk [öğretmen (=35.62), üniversite (=35.52) lise (=35.03)] ve dikey toplulukçuluk [lise(=34.54)öğretmen (=33.85), üniversite (=33.54)] ortalamalarının da dikey bireycilikten yüksek olduğu görülmektedir. Bu bulgular, dikey bireyciliğin Türk kültüründe düşük düzeyde olduğunu gösterirken, yatay ve dikey toplulukçuluk benlik kurgularının ise önemli olduğuna işaret etmektedir. Bulgular bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirildiğinde Türk kültüründe toplulukçu öğeler ve yatay bireycilik öğelerinin tüm gruplarda baskın olduğu sonucuna varılmaktadır. Dolayısıyla varılan bu sonuç, Kağıtçıbaşı'nın Türk toplumunda hem bireyci hem de toplulukçu öğelerin bir arada olduğuna işaret ettiği, özerk-ilişkisel benlik kurgusuyla paralellik göstermektedir.

4.3. Cinsiyet farklılıkları

Kadın ve erkeklerde yatay ve dikey bireycilik/toplulukçuluk, duygulara yaklaşma ve duygulardan kaçınma; benlik saygısı ve narsisizm toplam puan ortalamalarında anlamlı bir fark olup olmadığı t testi yapılarak belirlenmiştir. Buna göre üniversite grubunda, kadın ve erkeklerin narsisizm puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($t=-2.170$, $F=.925$, $P<0.05$). Literatürle de uyumlu olarak (Paulhus ve Williams, 2002; Tschanz vd., 1998; Watson vd., 1987) erkeklerin narsisizm ortalama puanları kadınların puanlarından daha yüksektir (erkek=5.78> kadın=4.88). Cinsiyet değişkeni bağlamında yapılan önceki araştırmalar, özellikle narsisizmin sömürücülük, hak iddia etme ve otorite boyutlarında erkeklerin kadınlara

oranla daha yüksek puanlar aldığını göstermektedir (Emmons, 1987; Raskin ve Terry, 1988). Sömürücülük, bireysel çıkarlarla; hak iddia etme bireyin kendisine ayrıcalık atfetmesiyle ve otorite boyutu ise güç düzleminde narsist bireyin diğerleri üzerinde belli bir otoriteye -güce- sahip olduğunu hissetmesiyle ilişkilidir. Araştırmadaki bulgular değerlendirildiğinde ise erkeklerin yüksek puanlarını kimlik araştırmasının derinlemesine yapıldığı beliren yetişkinlik döneminin (Atak, 2011; Morsünbül, 2013) bu özelliğiyle açıklamak işlevsel gözükmektedir. Bununla ilişkili olarak da kimlik arayışının zirvesinde olan beliren yetişkin erkek bireyin, cinsiyet rollerini ön plana daha baskın bir şekilde çıkardığı düşünülebilir. Nitekim cinsiyet rolleri bireyin içinde yaşadığı toplum kurallarıyla şekillenmekte ve bireyden bu cinsiyet rolü kalıplarına uygun olarak davranması beklenmektedir (Özbay vd., 2011). Türk toplumunda özellikle erkeklere atfedilen roller bağlamında onlardan beklenen, güçlü olmalarıdır ki bu gücün, özellikle narsisizmin otorite boyutuyla örtüştüğü düşünülmektedir.

Üniversite grubunda kadın ve erkeklerin duygulara yaklaşma puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olduğu ($t=2.298$, $F=.083$, $P<0.05$) dikkat çekmektedir. Bulgular, kadınların duygulara yaklaşma puanlarının, erkeklerinkinden daha yüksek olduğunu (kadın=20.28> erkek=19.28) göstermektedir. Bu, literatürle de uyumlu olarak beklenen bir durumdur. Bireyler, belirli bir kültür ve çevrede yetişmektedir dolayısıyla yetiştirilme sürecinde öğrendikleri cinsiyet rolleri, kadın ve erkeklerin hangi duygulara yaklaşım hangilerinden kaçınacağını öngörmektedir (Fujita vd., 1991). Bunun yanı sıra genel bağlamda değerlendirildiğinde Kring ve Gordon'a (1998) göre erkekler, duygusal durumlardan kaçınma davranışı gösterirken; kadınlar, duygusal durumlara yaklaşma eğilimi sergilemektedirler. Farklı araştırma sonuçları da bireylerin duygu tepkilerinin cinsiyete göre farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır (Fujita vd., 1991; Nolen-Hoeksema ve Girgus, 1994). Bu farklılık, duygulara yaklaşma güdüsünde yer alan olumlu duygu yaşantılarını ön plana çıkarma (Lang, 1995; Maio ve Esses, 2001) ile de ilişkilendirilebilir. Araştırma bulgularındaki puan farklılıkları, bu örüntüler düşünülerek değerlendirildiğinde kadınların duygulara yaklaşma eğilimini hem toplumun bireye yüklediği cinsiyet rolleri hem de kadınların duygularını daha iyi deneyimleme ve ifade edebilme özellikleriyle örtüştürmek mümkün gözükmektedir.

Öğretmen grubunda yapılan t testi sonucuna göre kadın ve erkekler arasında dikey toplulukçuluk puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($t=-2.381$, $F=5.575$, $P<0.02$). Bulgularda erkeklerin dikey toplulukçuluk puan ortalamalarının kadınlardan daha yüksek olduğu görülmektedir (erkek=35.20> kadın=33.00). Dikey toplulukçulukta birey, kendisini hiyerarşik yapılanması olan bir iç gruba ait hisseder. Burada vurgu, özellikle hiyerarşik yapı ve eşitsizliktedir. Bu eşitsizlik ise bazı üyelerin yüksek statüsü ile ilintilidir. Grup içinde karşılıklı bağımlılık olmasına rağmen grup üyeleri eşitsizlik olgusuna bağlı olarak kendini diğer üyelerle eşit olarak görmemektedir (Triandis, 1995; Triandis ve Gelfand, 1998). Yapılan araştırmalar kadınların erkeklerden daha öteki merkezli, grup odaklı ve ilişkisel olduklarını gösterse de (Singelis vd.,1995) kadınların eşitlik vurgusu ön plana çıkmakta dolayısıyla da bu araştırmadaki puan farklılıklarını, özellikle yetişkin grupta yer alan ve bir kurumda çalışan erkeklerin hiyerarşik değerleriyle açıklamak işlevsel gözükmektedir.

Lise grubunda hem yatay bireycilik ($t=2.443$, $F=5.575$, $P<0.03$) hem de dikey toplulukçuluk ($t=-2.158$, $F=.066$, $P<0.30$) cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılığa işaret etmektedir. Buna göre kadınların yatay bireycilik puan ortalamalarının erkeklerden daha yüksek olduğu görülmekte (kadın=38.00> erkek=37.00), dikey toplulukçulukta ise erkeklerin yüksek puanları (erkek=34.53> kadın=33.61) dikkat çekmektedir. Yatay bireycilik boyutunda kendini diğerlerinden farklı hisseden birey, özerkliğine vurgu yapmakta, bu vurgunun yanında da eşitlik değerlerini ön plana çıkarmaktadır dolayısıyla yatay bireycilik boyutundaki bu bulguları, yine kadınların eşitlik olgusuna verdiği değerle açıklamak mümkün gözükmektedir. Nitekim kadınların narsisizm eğilimlerinin de erkeklerden daha düşük olduğu görülmekte, bu da kadınların düşük güç mesafesiyle evrensel değerler ve eşitliğe daha fazla yaklaştığını göstermektedir. Dikey toplulukçuluk boyutunda ise erkeklerin aldığı puanların yüksek olmasını hem gruplarına olan bağlılıkları ve aidiyet duyguları hem de bu gruplar içindeki yüksek güç mesafesine verilen değer ile açıklamak mümkün gözükmektedir. Nitekim ergen birey yine kadınlarda eşitliğe yapılan vurgu çerçevesinde açıklamak işlevseldir. Bununla beraber her iki bulguyu da ergenlik döneminin psikososyal gelişim düzlemi ile açıklamak da mümkün gözükmektedir. Ergen bu dönemde aileden ayrışma ve bununla beraber bireyleşme süreci içine girmekte, öncülüne ise akran ilişkilerini almaktadır (Derman, 2008). Dolayısıyla süreçte hem bireyleşme hem de bağlılık örüntüleri kendini göstermektedir. Bu örüntü düşünüldüğünde ise lise grubundaki kadınlarda eşitlik vurgusuyla bağımsızlığa değer verilirken erkeklerde ise eşitsizliğe dayalı güç mesafesinin ön plana çıktığı akran gruplarına hissedilen bağlılıktan söz edilebilir.

Araştırma bulguları genel olarak değerlendirildiğinde üniversite ve lise gruplarında benlik saygısının narsisizm kişilik özelliğini yordadığı görülmektedir. Bu bulgudan hareketle de narsisizm eğilimlerinin benlik saygısını artırdığı sonucu düşünülmektedir. Yapılan çalışma da göz önünde bulundurularak araştırmamızın Coopersmith' in benlik saygısı ölçeğinden elde edilen sonuçlar ile tekrarlanması ve ergen benmerkezciliği ile narsisizm ve benlik saygısı arasındaki ilişkilerin tartışılması önerilmektedir.

Tüm gruplarda en yüksek ortalama, benlik kurgularından yatay bireycilik boyutundadır. Dolayısıyla ortalamalar, Türk kültüründe daha çok yatay bireyci benlik kurgusunun hakim olduğuna işaret etmektedir. Dikey bireycilik boyutundaki düşük puanların yanı sıra yatay ve dikey toplulukçuluk puanlarının kayda değer gözükmemesi, bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirildiğinde, Türk kültüründe toplulukçu öğelerin ve yatay bireycilik öğelerinin tüm gruplarda baskın olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla varılan bu sonuç, Kağıtçıbaşı'nın Türk toplumunda hem bireyci hem de toplulukçu öğelerin bir arada olduğuna işaret ettiği, özerk-ilişkisel benlik kurgusuyla paralellik göstermektedir.

Genel bağlam dikey bireycilik puanlarının düşük olduğunu gösterse de bulgularda dikkat çeken, tüm gruplarda bu benlik boyutunun narsisizmi yordamış olmasıdır. Dolayısıyla sonuçlar alanyazınla paralellik göstermektedir. Dikey bireycilik; statü farklarının kabul edildiği; yarışmacılık, bireysel amaçlar, mutluluk ve hırs gibi değerlerin vurgulandığı bir benlik algısını yansıtmaktadır. Bu değerlerin de kendine odaklanma ile dikey bireycileri, narsisizm boyutuna taşıdığı öngörülmektedir. Araştırmadaki bulgular etrafında Türk kültüründe de dikey bireyciliğin bireyler arası statü farklarına vurgu yapma, rekabetçi olma ve kendini diğer bireylerden tamamen ayrı kılabilecek özelliklere odaklanma gibi temel dinamiklerinin bu bireyleri narsisizme yaklaştırdığı sonucuna varılabilir. Türk kültüründe dikey bireycilik boyutunun özellikle değerler ile olan ilişkisinin araştırılması önerilmektedir.

Yatay bireycilik ile benlik saygısı ve narsisizm arasında kayda değer bir ilişki vardır. Bu ilişki, yatay bireycilerin eşitliği varsaymasına rağmen daha çok bireyciliğe odaklı olduğunu göstermektedir. Buna göre Türk kültüründe kişi kendini diğerleriyle eşit olarak algılayarak yeteneklerini, başarılarını, değerini ve biricikliğini ön plana çıkarmakta; kendine ve diğerlerinden üstün gördüğü yanlarına odaklanmaktadır yorumu yapılabilir. Ancak eşitlik ve benzerlik değerlerine sahip olan ve başarıları ile sivrilmiş insanlara hoş bakılmayan yatay bireycilik boyutu, bu bağlamda araştırılmalı ya da bu eğilim göz önünde bulundurulduğunda benlik saygısının eşitlik değeri ile ilişkisi araştırılmalıdır. Genel olarak INDCOL ölçeğinin eşitlik ve statü değerlerine vurgu yaptığı dikkate alındığında ise değerler ve benlik biçimi ilişkilerinin araştırılması gerektiği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akhtar, S. (1989). Narcissistic personality disorder: Descriptive features and differential diagnosis. *Psychiatric Clinics of North America*.
- Akıncı, İ. (2015). The relationship between the types of narcissism and psychological well-being: The roles of emotions and difficulties in emotion regulation. Middle East Technical University, The Department of Psychology, (Master's Thesis), Ankara.
- Ames, D. R., Rose, P., & Anderson, C. P. (2006). The NPI-16 as a short measure of narcissism. *Journal of Research in Personality*, 40(4), 440-450.
- Apple, Gnamb ve Maio (2012). A short measure of the need for affect. *Journal of Personality Assessment* 1(1), 19
- Arnett, R. C. (1997). Communication and community in an age of diversity. *Communication ethics in an age of diversity*, 27-47.
- Arnett, J. J. (1998). Learning to stand alone: The contemporary American transition to adulthood in cultural and historical context. *Human development*, 41(5-6), 295-315.
- Aronson, E., Wilson, T. D., Akert, R. M. (2012). *Sosyal psikoloji*. Kaknüs Yayınları.
- Aşkun, D., & Çetin, F. (2017). Benmerkezcilik Ölçeğinin geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 18(5), 485.
- Atak, H. (2011). Kimlik gelişimi ve kimlik biçimlenmesi: Kuramsal bir değerlendirme. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3(1).

- Atay, s. (2009), Narsistik kişilik envanteri'nin Türkçe'ye standardizasyonu. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 11(1), 1-16.
- Atay, S. (2010). Çalışan Narsist, 1. Baskı. Namar Yayınları: İstanbul.
- Baldwin, S. A., & Hoffmann, J. P. (2002). The dynamics of self-esteem: A growth-curve analysis. *Journal of Youth and Adolescence*, 31(2), 101-113.
- Baumeister, R. F., & Tice, D. M. (1986). Four selves, two motives, and a substitute process self-regulation model. *Public self and private self*, 63-74.
- Baumeister, R. F., Tice, D. M., & Hutton, D. G. (1989). Self-presentational motivations and personality differences in self-esteem. *Journal of personality*, 57(3), 547-579.
- Baumeister, R. F., Bushman, B. J., & Campbell, W. K. (2000). Self-esteem, narcissism, and aggression: Does violence result from low self-esteem or from threatened egotism?. *Current directions in psychological science*, 9(1), 26-29.
- Baumeister, R. F., Campbell, J. D., Krueger, J. I., & Vohs, K. D. (2003). Does high self-esteem cause better performance, interpersonal success, happiness, or healthier lifestyles?. *Psychological science in the public interest*, 4(1), 1-44.
- Baumeister, R. F. (Ed.). (2013). *Self-esteem: The puzzle of low self-regard*. Springer Science & Business Media.
- Berry, J.W., Poortinga, Y.H., Breugelmans, S.M., Chasiotis, A., Sam, D.L. (2015). *Kültürlerarası psikoloji araştırma ve uygulama*. (Çev.Ed.Leman Pınar Tosun.2015). Ankara: Nobey Yay.
- Blankstein, K. R., Flett, G. L., Koledin, S., & Bortolotto, R. (1989). Affect intensity and dimensions of affiliation motivation. *Personality and Individual Differences*, 10(11), 1202-1203
- Buyukozturk, S., Kilic Cakmak, E., Akgun, O. E., Karadeniz, S., & Demirel, F. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Burger, J.M. (2016). *Kişilik (5.Baskı)*. İnan Deniz Erguvan Sarıoğlu (Çev.). İstanbul: Kaknüs.
- Campbell, W. K. (1999). Narcissism and romantic attraction. *Journal of personality and social psychology*, 77(6), 1254.
- Campbell, W. K., Rudich, E. A., & Sedikides, C. (2002). Narcissism, self-esteem, and the positivity of self-views: Two portraits of self-love. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28(3), 358-368.
- Campbell, W. K., & Foster, J. D. (2007). The narcissistic self: Background, an extended agency model, and ongoing controversies. *The self*, 115-138.
- Carlson, K. S., & Gjerde, P. F. (2009). Preschool personality antecedents of narcissism in adolescence and young adulthood: A 20-year longitudinal study. *Journal of Research in Personality*, 43(4), 570-578.
- Coopersmith, S. (1967). *Coopersmith self-esteem inventory form A*. Self-Esteem Institute.
- Çuhadaroğlu, F. (1986). *Adolesanlarda benlik saygısı. Uzmanlık Tezi, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı*, Ankara.
- Derman, O. (2008). Ergenlerde psikososyal gelişim. *Adolesan Sağlığı II Sempozyum Dizisi*, 63, 19-21.
- Dollard, J., Miller, N. E., Doob, L. W., Mowrer, O. H., & Sears, R. R. (1939). Frustration and aggression.
- Duyan, V., Uçar, M. E., & Kalafat, T. (2011). Duygu Gereksinimi Ölçeği'nin Türk Kültürüne Uyarlanması ve Psikometrik Niteliklerinin Belirlenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 36(161).
- Ekşi, F. (2012). Narsistik kişilik özelliklerinin internet bağımlılığı ve siber zorbalığı yordama düzeyinin yol analizi ile incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(3), 1683-1706.
- Eldoğan, D. (2016). Hangi narsizm? Büyükleme ve kırılma narsizminin karşılaştırılmasına ilişkin bir gözden geçirme. *Türk Psikoloji Yazıları*, 19(37), 1-10.
- Elkind, D. (1967). Egocentrism in adolescence. *Child development*, 1025-1034.
- Emmons, R. A. (1984). Factor analysis and construct validity of the narcissistic personality inventory. *Journal of personality assessment*, 48(3), 291-300.

- Emmons, R. A. (1987). Narcissism: Theory and measurement. *Journal of personality and social psychology*, 52(1), 11.
- Epstein, S. (1998). Cognitive-experiential self-theory. In *Advanced personality* (pp. 211-238). Springer, Boston, MA.
- Fiske, A. P. (2002). Using individualism and collectivism to compare cultures--A critique of the validity and measurement of the constructs: Comment on Oyserman et al.(2002).
- Foster, J. D., Campbell, W. K., & Twenge, J. M. (2003). Individual differences in narcissism: Inflated self-views across the lifespan and around the world. *Journal of Research in Personality*, 37(6), 469-486.
- Foster, J. D., & Campbell, W. K. (2007). Are there such things as "narcissists" in social psychology? A taxometric analysis of the Narcissistic Personality Inventory. *Personality and Individual Differences*, 43(6), 1321-1332.
- Fraenkel, J. R., Wallen, N. E., & Hyun, H. H. (1993). *How to design and evaluate research in education* (Vol. 7). New York: McGraw-Hill.
- Freud, S. (1914). Narsizm Üzerine ve Schreber vakası (5. bs., çev. B. Büyükal ve S.M. Tura). İstanbul: Metis Yayınları (Orijinal makalenin yayım tarihi).
- Fujita, F., Diener, E., & Sandvik, E. (1991). Gender differences in negative affect and well-being: the case for emotional intensity. *Journal of personality and social psychology*, 61(3), 427.
- Geçtan, E. (2015). *Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Grijalva, E., Newman, D. A., Tay, L., Donnellan, M. B., Harms, P. D., Robins, R. W., & Yan, T. (2015). Gender differences in narcissism: A meta-analytic review. *Psychological bulletin*, 141(2), 261.
- Güngör, İ. H., Ekşi, H., & Arıca, O. T. (2012). Genç yetişkinlerde değer tercihlerinin narsistik kişilik özellikleri yordaması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(2), 1271-1290.
- Güngör, Nil Demet ve Selçuk, Fatma Ülkü. 2015. Narsistik Kişilik Envanteri (NKE-16): Türkçe Uyarlaması. Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırma ve Eğitim Laboratuvarı (SAEL), Yayınlanmamış Tartışma Metni, sael.atilim.edu.tr.
- Heine, S. J., Lehman, D. R., Markus, H. R., & Kitayama, S. (1999). Is there a universal need for positive self-regard?. *Psychological review*, 106(4), 766.
- Hofstede, G. (1980). Motivation, leadership, and organization: do American theories apply abroad?. *Organizational dynamics*, 9(1), 42-63.
- Hyman, S. (1989), *Acil Psikiyatri*, (Çev: İ. Doğaner, A. Ayan) Ege Üniversitesi Basımevi, Bornova, No:133, İzmir
- Izard, C. E. (2007). Basic emotions, natural kinds, emotion schemas, and a new paradigm. *Perspectives on psychological science*, 2(3), 260-280.
- James, W. (1968). *The self. The self in social interaction*, 1, 41-49.
- Kağıtçıbaşı, Ç., & Cemalcılar, Z. (2017a). *Dünden Bugüne İnsan ve İnsanlar* (18. Baskı). İstanbul: Evrim Yayınları.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2017b). *Benlik, aile ve insan gelişimi: Kültürel psikoloji*. Koç Üniversitesi.
- Karaaziz, M., & Atak, İ. E. (2013). Narsizm ve narsizmle ilgili araştırmalar üzerine bir gözden geçirme. *Nesne Psikoloji Dergisi*, 1(2).
- Karasar, N. (2004). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kernberg, O. (2012). *Sınır Durumlar ve Patolojik Narsizm*, çev. Mustafa Atakay. İstanbul: Metis Yayınları.
- Kırpınar, İsmet (2009). Narsist kişi - Narsizmin kültürü.<http://turkyurdu.com.tr/2427/narsist-kisi-narsizmin-kulturu>

- Kohut, H. (2004). Kendiliğin çözümlenmesi. Çev. C Atbaşoğlu, B Büyükkal, C İşcan). Metis Yayınları, İstanbul.
- Kohut, Heinz (2017). Kendiliğin Yeniden Yapılanması. (O. Cebeci, çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Kring, A. M., & Gordon, A. H. (1998). Sex differences in emotion: expression, experience, and physiology. *Journal of personality and social psychology*, 74(3), 686.
- Kurman, J., & Sriram, N. (2002). Interrelationships among vertical and horizontal collectivism, modesty, and self-enhancement. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 33(1), 71-86.
- Lang, P. J. (1995). The emotion probe: Studies of motivation and attention. *American psychologist*, 50(5), 372.
- Lasch, C. (2006). Narsisizm kültürü. Çev. Suzan Öztürk ve Ümit Hüsrev Yolsal, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Lazarus, R. S. (1991). Cognition and motivation in emotion. *American psychologist*, 46(4), 352.
- Leventhal, H., & Scherer, K. (1987). The relationship of emotion to cognition: A functional approach to a semantic controversy. *Cognition and emotion*, 1(1), 3-28.
- Lowen, A. (2016). Narsisizm: Gerçek Benliğin İnkarı. Cem Yayınevi.
- Mahler, M. S., Pine, F., Bergman, A., & Babaoğlu, A. N. (2003). İnsan yavrusunun psikolojik doğumu. Metis Yayınları.
- Maio, G. R., & Esses, V. M. (2001). The need for affect: Individual differences in the motivation to approach or avoid emotions. *Journal of personality*, 69(4), 583-614.
- Masterson, J. F. (2006). Narsistik ve Borderline kişilik bozuklukları (çev. B. Açıl). İstanbul: Litera Yayıncılık.
- Morf, C. C., & Rhodewalt, F. (1993). Narcissism and self-evaluation maintenance: Explorations in object relations. *Personality and social psychology bulletin*, 19(6), 668-676.
- Morsünbül, Ü. (2013). Beliren yetişkinler mi, beliren üniversiteli yetişkinler mi? Risk alma ve kimlik biçimlenmesi üzerinden bir inceleme. *İlköğretim Online*, 12(3).
- Muramoto, Y. (2003). An indirect self-enhancement in relationship among Japanese. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 34(5), 552-566.
- Nolen-Hoeksema, S., & Girgus, J. S. (1994). The emergence of gender differences in depression during adolescence. *Psychological bulletin*, 115(3), 424.
- Oishi, S., Schimmack, U., Diener, E., & Suh, E. M. (1998). The measurement of values and individualism-collectivism. *Personality and social psychology bulletin*, 24(11), 1177-1189.
- Oyserman, D., Coon, H. M., & Kimmelmeier, M. (2002). Rethinking individualism and collectivism: evaluation of theoretical assumptions and meta-analyses. *Psychological bulletin*, 128(1), 3.
- Özakkaş, T. (2006). Narsistik ve Borderline Kişilik Bozuklukları, İstanbul: Litera Yayıncılık.
- Özbay, Y., Terzi, Ş., Erkan, S., & Çankaya, Z. C. (2011). Üniversite öğrencilerinin profesyonel yardım arama tutumları, cinsiyet rolleri ve kendini saklama düzeyleri. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1(4), 59-71.
- Özer, Ö., Uğurluoğlu, Ö., Kahraman, G., & Avcı, K. (2016). Hemşirelerin karanlık kişilik özelliklerinin sosyo-demografik değişkenler açısından incelenmesi. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(3).
- Paulhus, D. L., & Williams, K. M. (2002). The dark triad of personality: Narcissism, Machiavellianism, and psychopathy. *Journal of research in personality*, 36(6), 556-563.
- Pincus, A. L., & Lukowitsky, M. R. (2010). Pathological narcissism and narcissistic personality disorder. *Annual Review of Clinical Psychology*, 6, 421-446.
- Raskin, R., & Terry, H. (1988). A principal-components analysis of the Narcissistic Personality Inventory and further evidence of its construct validity. *Journal of personality and social psychology*, 54(5), 890.

- Raskin, R., Novacek, J., & Hogan, R. (1991). Narcissistic self-esteem management. *Journal of Personality and Social Psychology*, 60(6), 911.
- Rhodewalt, F., & Morf, C. C. (1995). Self and interpersonal correlates of the Narcissistic Personality Inventory: A review and new findings. *Journal of Research in Personality*, 29(1), 1-23.
- Rhodewalt, F., & Morf, C. C. (1998). On self-aggrandizement and anger: A temporal analysis of narcissism and affective reactions to success and failure. *Journal of personality and social psychology*, 74(3), 672.
- Robert, B. W., Edmonds, G., & Grijalva, E. (2010). It is Developmental Me Not Generation Me: Developmental Changes are More Important than Generational Changes in Narcissism. *Perspectives in Psychological Science*, 5(1), 97-102.
- Rose, P. (2002). The happy and unhappy faces of narcissism. *Personality and individual differences*, 33(3), 379-391.
- Rosenberg, M. (1965a). Rosenberg self-esteem scale (RSE). Acceptance and commitment therapy. *Measures package*, 61, 52.
- Rosenberg, M. (1965b). "Society and the Adolescent Self-Image". New Jersey: Princeton University Press.
- Rozenblatt, S. (2002), In Defence of Self: The Relationship of Self-Esteem and Narcissism to Agressive Behavior Long Island University, Psychology, Yayınlanmamış Doktora Tezi, USA
- Santrock, J. W. (2012). *Ergenlik*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Schwarz, N. (1990). *Feelings as information: Informational and motivational functions of affective states*. Guilford Press.
- Sencer, Muzaffer. (1989) *Toplum Bilimlerinde Yöntem*, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım
- Singelis, T.M., Triandis, H.C., Bhawuk, D.S., & Gelfand, M. J. (1995). Horizontal and vertical dimensions of individualism and collectivism: A theoretical and measurement refinement. *Cross-Cultural Research*, 29, 240-275.
- Steinberg, L. (2007). *Ergenlik* (çev. ed. F. Çok). Ankara: Başarı, İmge Yay.
- Taylor, S.E., Peplau, L.A., Sears, D.O. (2007). *Sosyal Psikoloji*. (çev. Ali Dönmez). İmge yay. İstanbul
- Thomas, D. C., Fitzsimmons, S. R., Ravlin, E. C., Au, K. Y., Ekelund, B. Z., & Barzantny, C. (2010). Psychological contracts across cultures. *Organization Studies*, 31(11), 1437-1458.
- Tolman, E. C. (1923). A Behavioristic Account of the Emotions. *Psychological Review*, 30(3), 217.
- Triandis, H. C. (1995). *Individualism and collectivism*. Boulder, CO: Westview.
- Triandis, H. C. (1996). The psychological measurement of cultural syndromes. *American Psychologist*, 51(4), 407-415.
- Triandis, H. C. & Gelfand, M. J. (1998). Converging measurement of horizontal and vertical individualism and collectivism. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(1), 118-128
- Triandis, H. C. (1999). Cross-cultural psychology, *Asian Journal of Social Psychology*, 2, 127-143.
- Triandis, H. C. (2001). Individualism and collectivism: Past, present, and future. *The handbook of culture and psychology*, 35-50.
- Tschanz, B. T., Morf, C. C., & Turner, C. W. (1998). Gender differences in the structure of narcissism: A multi-sample analysis of the Narcissistic Personality Inventory. *Sex Roles*, 38(9), 863-870.
- Twenge, J. M., & Campbell, W. K. (2001). Age and birth cohort differences in self-esteem: A cross-temporal meta-analysis. *Personality and Social Psychology Review*, 5(4), 321-344.
- Twenge, J. M., Konrath, S., Foster, J. D., Campbell, W. K., & Bushman, B. J. (2008a). Further evidence of an increase in narcissism among college students. *Journal of Personality*, 76(4), 919-928.
- Twenge, J. M., Konrath, S., Foster, J. D., Keith Campbell, W., & Bushman, B. J. (2008b). Egos inflating over time: A cross-temporal meta-analysis of the Narcissistic Personality Inventory. *Journal of personality*, 76(4), 875-902.

- Twenge, J., & Campbell, W. (2015). Asrın Vebası: Narsizim İleti, (Çev. KORKMAZ, Ö). Kaknüs Yayınları, İstanbul.
- Uçar, M. E. (2017). Duygu Gereksinimi Ölçeği'nin Kısa formunun Türkçeye Uyarlama Çalışması. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, (44), 598-620.
- Uçar, M.E.& Aliyev, R. (2017). Lise Öğrencilerinde Etkileşim Algısı Eylem Kimlikleme ve Duygu İhtiyacı Arasındaki İlişkiler. Journal of Kirsehir Education Faculty, 18(2).
- Uslaner, E. M. (2004). Trust and civic engagement in East and West. In Social capital and the transition to democracy (pp. 95-108). Routledge.
- Wallace, H. M., & Baumeister, R. F. (2002). The performance of narcissists rises and falls with perceived opportunity for glory. Journal of personality and social psychology, 82(5), 819.
- Wasti, S. A., & Eser Erdil, S. (2007). Bireycilik ve toplulukçuluk değerlerinin ölçülmesi: Benlik kurgusu ve INDCOL ölçeklerinin Türkçe geçerlemesi. Yönetim Araştırmaları Dergisi, 7, 39-66.
- Watson, P. J., Taylor, D., & Morris, R. J. (1987). Narcissism, sex roles, and self-functioning. Sex Roles, 16(7), 335-350.
- Watson, P. J., Hickman, S. E., & Morris, R. J. (1996). Self-reported narcissism and shame: Testing the defensive self-esteem and continuum hypotheses. Personality and Individual Differences, 21(2), 253-259.
- Yamaguchi, S. (2001). Culture and control orientations. The handbook of culture and psychology, 223-243.
- Zajonc, R. B. (1980). Feeling and thinking: Preferences need no inferences. American psychologist, 35(2), 151.